

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

Fakulta veřejných politik v Opavě

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Opava 2022

Cihlářová Anderlová Petra

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Fakulta veřejných politik v Opavě
Ústav veřejné správy a sociální politiky

Petra Cihlářová Anderlová

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Veřejná správa a sociální politika

Bezdomovectví její příčiny a možnosti řešení
The homelessness, causes and possible solutions

bakalářská práce

Opava 2022
vedoucí práce

JUDr. Marie Sciskalová Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o dlouhodobé problematice v bezdomovectví. Teoretická část se věnuje historii, terminologií a legislativě, zabývat se bude také příčinami a prevencí bezdomovectví. V této části práce je popsán těžký život bezdomovců, jejich skutečný život na ulici a možnosti, cíle navrátit se zpátky do společnosti. Práce je zaměřena na současný sociální systém, jenž pomáhá s touto problematikou. Praktická část se věnuje vyhodnocení dotazníkového šetření a popisu metody při výzkumu. Cílem této práce bude vytvoření souhrnu poznatku k otázce bezdomovectví, přiblížit jednotlivé postupy při práci s oběťmi bezdomovectví a jaký je momentální pohled na bezdomovectví v 21 století ve společnosti.

Klíčová slova: chudoba, bezdomovec, příčiny, prevence, sociální pracovník, klient, společnost.

Abstract

This bachelor thesis deals with long-term social issues in homelessness. In the theoretical part, there are the history, terminology and legislation presented, also the causes and prevention of homelessness are addressed. The difficult life of the homeless, their real life on the street and the possibilities are described together with their goals to return to society. The focus on the current social system that helps with this issue is set.

In the practical part, the questionnaire survey and the description of the research method are presented. The aim of this work is to create a summary of knowledge on the issue of homelessness, to present the various procedures for working with victims of homelessness and what is the current view of homelessness in the 21st century society.

Keywords

Poverty, homeless man, causes, prevention, social worker, client, community.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Akademický rok: 2021/2022

Zadávací ústav: Ústav veřejné správy a sociální politiky
Studentka: Petra Cihlářová Anderlová, DiS.
UČO: 47817
Program: Sociální politika a sociální práce
Obor: Veřejná správa a sociální politika
Téma práce: Bezdomovectví, příčiny a možnosti řešení
Téma práce anglicky: The homelessness ,causes and possible solutions

Zadání: Tato bakalářská práce bude zaměřena na téma bezdomovectví, příčiny a možnosti řešení. Cílem této práce bude analýza tématu z uvedených literárních zdrojů. V teoretické části se práce bude zabývat historií, příčinami, důsledcích a vývojem bezdomovectví v ČR. Zabývat se bude také jaká je spolupráce s organizacemi, které se podílí na pomoci bezdomovcům. V praktické části, práce bude sestaven přehled jaká je spolupráce s bezdomovci nedílnou součástí praktické části bude dotazníkové šetření zaměřené na pohled veřejnosti na uvedenou problematiku. Výzkumná část práce bude vypracována kvantitativním výzkumem.

Literatura: MAREK,J.,STRNAD,A.,HOTOVCOVÁ,L.,Bezdomovectví, Praha:Portál 2012,s 176,ISBN 978-80-262-0090-1 VÁGNEROVÁ,M., JAKUB,M.,CSEMY,L.,Bezdomovectví ve středním věku,Karolinum,2018.s303.ISBN 978-80-246-4054-9 KLIMENT,P.,DOČEKAL,V. Pohled na bezdomovectví v České republice. Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. s. 124. ISBN 978-80-244-5007-0 KELLER, J. Posvícení bezdomovců. Slon,s.292. ISBN 978-80-7419155-8 PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. Bezdomovectví. 1. vyd. Praha:ISBN 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P.,Bezdomovectví 1 vyd.Praha Triton 2008,s 93, ISBN 978-80-7387-100-0 VÁGNEROVÁ, M.,Současná psychopatologie pro pomáhající profese, Portál, 2014, s. 816, ISBN 978-80-262-0696-5 CSOLEOVÁ,E.,FORMANEK,V.,JAMBORA,J.,Bezdomovcem snadno a rychle,Petrklíč,2020.ISBN 978-80-7229-700-9 LOVIS DEBRÉ, J.,ROUGHOL,J.M. Povolání žebrák, Omega 2015.s. 136,ISBN 978-80-7390-386-2 <https://krizova-intervence.estranky.cz/clanky/krizova-intervence-sbezdomovci.html> JENCKS,CH.The Homeless Hravard University:Harvard University press,1995, 176 s.ISBN 978-06-7440-596-7

Strana 1 z 2

Vedoucí práce: JUDr. Marie Sciskalová, Ph.D.
Datum zadání práce: 4. 10. 2020 Souhlasím se zadáním (podpis, datum):

.....
doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.
vedoucí ústavu

Čestné prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně, veškeré literární prameny a informační zdroje, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použitých informačních zdrojů. Prohlašuji, že elektronická verze práce je shodná s verzí tištěnou. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce a zveřejněním její elektronické verze na počítačích v Univerzitní knihovně Slezské univerzity v Opavě podle pravidel o způsobu zveřejňování závěrečných prací na Slezské univerzitě v Opavě, v platném znění.

.....

Petra Anderlová Cihlářová

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé vedoucí bakalářské práce JUDr. Marii Sciskalové Ph.D. že, převzala vedení mé bakalářské práce, rovněž za odborné vedení a poskytnutí cenných rad.

Také bych chtěla poděkovat mé rodině za trpělivost a poskytnutí podmínek ke studiu.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 Bezdomovectví ve 21.století.....	9
1.1 Bezdomovectví v historickém kontextu	13
1.2 Hlavní příčiny bezdomovectví	15
2 Bezdomovectví v rámci chudoby a sociálníhovyloučení.....	19
2.1 Život bezdomovce na ulici	20
2.2 Postoj společnosti k bezdomovcům	22
2.3 Dopad chudoby na rodinu a blízké	24
3 Současný systém poskytovaných služeb pro bezdomovce	25
3.1 Terénní služby pro bezdomovce	26
3.2 Nízkoprahové služby pro bezdomovce	28
3.3 Ubytovací služby pro bezdomovce	28
3.4 Úprava legislativy bezdomovectví v České republice	30
4 Prevence bezdomovectví a opětovná resocializace bezdomovců ve společnosti	32
4.1 Odchod z ulice a opětovná reintegrace a intervence bezdomovců	33
4.2 Impulsy ke změně životního stylu bezdomovce	34
5 Praktická část	36
5.1 Představení výzkumné instituce	36
5.2 Zvolená metodologie a výzkumné metody	37
5.3 Cíl výzkumu a volba výzkumných otázek	37
5.4 Stanovení výzkumných hypotéz	38
5.5 Charakteristika zkoumaného souboru	39
5.6 vyhodnocení výzkumu	42
Shrnutí	60
Závěr	62
Seznam literatury	64
Dotazník	67

ÚVOD

Téma této bakalářské práce je bezdomovectví její příčiny a možnosti řešení. Hlavním důvodem, pro zvolení tohoto tématu je především bezdomovectví blízké osoby, která se s tímto problémem potýká několik let. A také především to, že současná společnost tuto skupinu lidí stále vidí jen jako lidi, kteří jsou závislí na návykových látkách a lidi, kteří odmítají pracovat a začlenit se zpět do společnosti. Společnost opomíjí také to, že člověk, který je na ulici má ku příkladu psychické problémy či dokonce psychiatrickou diagnózu. Osudy lidí mohou být velmi kruté nikdo z nás si nechce, byť ani představit, že by se do podobné situace mohl dostat. Dnešní doba je pro mnohé velmi složitá a dostat se do existenčních problémů je velmi snadné. Často se také setkávám s opovržením této skupiny lidí, aniž by kolemjdoucí znali osudy těchto osob. Je snazší člověka odsoudit než věnovat pozornost nad jeho osudem. Tím nechci říct, že by společnost byla naprosto lhostejná nad krutými osudy lidí. Naopak události posledních dvou let dokázali, že jsme národ, který dokáže pomoci potřebným.

Cílem, bakalářské práce v teoretické části je analýza tématu z dostupných literárních zdrojů. V praktické části je cílem sestavení přehledu spolupráce s bezdomovci a současný pohled veřejnosti na uvedenou problematiku.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Část teoretickou a část praktickou. Teoretická část je dále rozdělena na čtyři obsáhlé části. První kapitola je zaměřena na bezdomovectví v 21 století, historii bezdomovectví a příčiny bezdomovectví. Druhá kapitola se věnuje bezdomovectví v rámci chudoby a sociálního vyloučení. Kdy chudoba je brána spíše jako něco, co se vyskytuje jen v rozvojových zemích. Třetí kapitola je především o současných sociálních službách v České republice. Praktickou část bakalářské práce tvoří kvantitativní výzkum, u kterého byl použit dotazník. Ten byl zaměřen na všeobecné otázky týkající se informovanosti lidí ve společnosti a na skutečnou míru pomoci osobám, které se ocitli na ulici. Alfou a omegou výzkumu je dotazník, který má 25 otázek.

1 Bezdomovectví ve 21. století

Bezdomovectví je složitý sociální jev, se kterým se lidská společnost setkává a bohužel i nadále v budoucnu setkávat bude. Problematika bezdomovectví postihuje všechny státy světa, a ani ta nejbohatší země jej není ušetřena. Také v České republice se potýká s bezdomovectvím stále více osob. Navzdory tomu, že přesný počet bezdomovců není možno zjistit, podle nejnovějších odhadů je bezdomovců v České republice okolo 70 tisíc, přičemž nemalé procento z daného počtu tvoří nezletilí (Havlík, 2019).

Pojem bezdomovectví se dá označit, jako úplná ztráta domova, která se stává nedobrovolným aspektem dnešní uspěchané doby. Tento jev se skládá nejenom se ztráty domova, ale především se jedná o nedobrovolné sociální vyloučení ve společnosti. *„Sociální vyloučení (exkluze) je chápáno jako nerovnost v participaci na životě společnosti, která je výsledkem nedostatku příležitostí k této participaci. Na sociální vyloučení je nahlíženo jako na obraz nerovného přístupu k pěti základním zdrojům společnosti: k zaměstnání, zdravotní péči, vzdělání, bydlení a sociální ochraně.“* (Vágnerová. a kol. 2013, s. 9).

U definice sociálního vyloučení uvádějí Vágnerová a kol. (2013), podstatu exkluze ze společnosti a zároveň absenci základních prvků k zajištění sociální rovnosti. Tyto základní zdroje společnosti jsou podstatou psychické a fyzické pohody a je proto důležité jim věnovat dostatečnou péči. Mnoho lidí určité základní zdroje považuje za samozřejmé a nedokážou si představit, že by to mu bylo jinak. Dnešní společnost je často konfrontována se skutečností, že v okolí existují jedinci či skupiny osob, kteří jsou díky absenci potřeb přímo ohroženi bezdomovectvím. Část populace pohlíží na člověka bez domova jako na osobu, špinavou, zapáchající, která posedává na lavičce, v městských parcích nebo na odlehlých nádražích ale především na osobu, která popíjí často alkoholické nápoje. Ve skutečnosti je ale zřejmé, že pojem člověk bez domova je hluboce či dokonce nezvratně zatížen zakořeněnými předsudky.

Za účelem správného definování a vymezení pojmu bezdomovectví je zapotřebí poukázat na skutečnost, že bezdomovectví je ovlivňováno především sociální politikou, právní úpravou a kulturními zvyklostmi dané země. Napříč tomu, že neexistuje žádná jednotná definice bezdomovectví, je možné odkrývat několik různých přístupů a pohledů na to, co se pod pojmem bezdomovectví skrývá. Dle autorů, kteří se věnují dané problematice, rozlišujeme *„tři základní typy definic, a to:*

- *úzké vymezení bezdomovectví, které je zaměřené primárně na jedince bez střechy nad hlavou,*
- *širší vymezení bezdomovectví, které vymezuje osoby využívající služby azylových domů či nocleháren,*
- *nejširší vymezení bezdomovectví, ve smyslu, kterého jsou bezdomovci chápáni i jako jedinci v nejistých podmínkách ohrožení ztrátou bydlení“ (Kliment a Dočekal, 2016, s.12).*

V právních předpisech České republiky je otázka bezdomovectví propojena s otázkou zajištění bydlení. V dnešní době je v bytové nouzi stále více osob, které jsou ohroženy ztrátou bydlení nebo se ocitli ze dne na den bez přístřeší. Někteří žijí v nevyhovujících podmínkách a mnohdy čelí negativním jevům, které přispívají k rozvoji bezdomovectví. Ze zákonů věnujících se otázkou bezdomovectví ve spojitosti s bydlením lze uvést: „*Ustanovení §3 zákona č. 186/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů označuje za bezdomovce osobu bez státního občanství“.* (Úplné znění zákona č. 186/1993 Sb. o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, 1993). Z perspektivy trvalého bydliště na území státu lze definovat „*§10 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel, ve znění pozdějších předpisů“ bezdomovce jako osobu, jejímž místem trvalého pobytu je ohlašovna a v jejímž územním obvodu se osoba narodila z pohledu bydliště (zákon č.133/2000 Sb. 2000).* S poukazem na českou legislativu je dále možné definovat bezdomovce dle zákona „*č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, jako osobu bez přístřeší či osobu v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“* (Úplné znění zákona č.108/2006 Sb.,2006).

Česká právní úprava nedefinuje uspokojující, jednotnou a dostačující definici pojmu bezdomovectví. Z toho důvodu se standardně opírá o Evropskou typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion, ve zkratce ETHOS), které vymezuje bezdomovectví jako formu extrémního sociálního vyloučení, které může být zapříčiněno ztrátou bydlení (domova), ale také může naopak ke ztrátě bydlení přispívat. Ztrátu bydlení je potřeba vnímat v rámci tří hlavních oblastí, ve kterých může k vyloučení docházet, konkrétně fyzická oblast (fyzický prostor pro bydlení), sociální oblast (prostor pro soukromí) a právní oblast (právní nárok k užívání obydlí).

„Současně známá typologie ETHOS je založena na čtyřech hlavních koncepčních kategoriích, které se poté rozpadají do třinácti operačních kategorií například:

- *bez střechy – osoby přežívající venku, osoby v noclehárně*
- *bez bytu – osoby v ubytovnách pro bezdomovce, osoby v pobytových zařízeních pro ženy, osoby v ubytovnách pro imigranty, osoby před opuštěním instituce, uživatelé dlouhodobější podpory*
- *nejisté bydlení – osoby žijící v nejistém bydlení, osoby ohrožené vystěhováním, osoby ohrožené domácím násilím*
- *nevyhovující bydlení – osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách, osoby žijící v nevhodném bydlení, osoby žijící v přelidněném bytě“ (Mikeszová, Lux 2013, s. 12).*

Dle autorů věnující se problematice člověka bez přístřeší, uvádějí pojem bezdomovectví nepochybně spojený s vymezením pojmu osoby bezdomovce. V první řadě je ovšem nutné poukázat na hlavní skupiny lidí, kteří se stanou bezdomovci. Jedná se ku příkladu o rozvedené páry, kteří v důsledku rozpadu manželství ztratily životní a ekonomickou jistotu. Dále jsou to osoby, které se nedokázaly přizpůsobit politicko-ekonomické změně (především v devadesátých letech). Často se to týká mladých, kteří prošli ústavní výchovou nebo opustili domov. Bezdomovcem se často stávají také osoby, které spáchaly nějakou trestnou činnost, a to od drobných krádeží až po závažnou násilnou trestnou činnost.

V neposlední řadě se bezdomovectví dotýká nezaměstnaných osob, které se dostaly do stavu chudoby (Marek. a kol., 2012).

Dalším znakem určujícím postavení osoby bezdomovce je konfrontace v oblasti hodnot, vznik deziluze, v důsledku čehož u bezdomovce dochází k rezignaci. To je zřejmé především ze skutečnosti, že bezdomovci nejsou na ulici jen proto, že jsou chudí, ale v mnohých případech odmítají vinu a popírají to, co je přivedlo až na dno. Odmítání viny je také spojené s odmítáním zodpovědnosti. Na základě toho vidíme, že bezdomovectví není především ekonomický problém, ale problémem psychosociální. Samozřejmě, kromě toho bezdomovci bojují s různými zdravotními problémy, a to mentální i fyzické povahy, se ztrátou lidské důstojnosti, pocitem bezvýchodnosti i problémy v partnerských vztazích. Současně je nutné poukázat na to, že bezdomovci mají spíše nízkou úroveň vzdělání. Nejčastěji se jedná o jedince se základním vzděláním a vyučením v oboru, ve kterém ale nepracují. Pokud pracují, vykonávají často nelegální práci či přijímají příležitostné práce, dokonce v mnohých

případech pracují za stravu a ubytování. Bezdomovectví je nejvíc patrné v chudších a odlehlejších částech velkoměst (Machyniaková, 2019).

Autoři Vágnerová, Csémy a Marek zde uvádí formy bezdomovců, které zjednodušují klasifikaci této skupiny osob. Zjevní bezdomovci jsou osoby, které můžeme poznat na první pohled podle zanedbaného zevnějšku, velkého zápachu, znečištěného oděvu, nepřiměřené obuvi a podle jejich chování. V mnohých případech sbírají nedopalky cigaret, přehrabují se v kontejnerech, žebrají, mají u sebe veškerý svůj majetek. Tato skupina představuje nejvíce viditelnou část bezdomovců. Zjevné bezdomovce můžeme vidět na ulicích, nádražích, využívají však také sociální služby jako nízkoprahová denní centra, noclehárny a azylové domy. Na druhé straně zjevní bezdomovci tvoří pouze malou podskupinu (Vágnerová, et al 2018).

Skrytí bezdomovci nejsou na první pohled rozpoznatelní, ale jako bezdomovci žijí, na ulici dbají na svůj vzhled. Tyto osoby se snaží svůj životní styl tajit a problémy skrývat, dokonce zjevnými bezdomovci opovrhují a straní se jich. Skrytí bezdomovci nechtějí využívat nabízenou pomoc v podobě sociálních služeb, i když nemají možnost trvalého bydlení, ale využívají pomoci kamarádů a známých, komerční ubytovny a až jako poslední možnost využívají služby určené lidem bez domova. Tato část formy bezdomovectví je velmi početná (Kliment a Dočekal, 2016).

Potencionální bezdomovci jsou lidé, kteří jsou ohrožení a postupně se dostávají do těžké životní situace. Napříc tomu, že mají zaměstnání a střechu nad hlavou, nemají jisté bydlení. Mezi ně patří například i mladí lidé, kteří prošli ústavní výchovou, osoby, které jsou aktuálně ohroženy ztrátou domova, lidé žijící v nevyhovujících podmínkách (Marek, et al., 2012).

Za účelem aktuálního pohledu na bezdomovectví a postavení bezdomovců je zapotřebí poukázat na základní vlivy z minulosti. Vlivem politických změn a zvratů v 90 letech docházelo k prudkému rozvoji bezdomovectví až do současnosti. První podkapitola poukáže na historii bezdomovectví a jednotlivé příčiny bezdomovectví s poukazem na jejich význam v otázce bezdomovectví.

1.1 Bezdomovectví v historickém kontextu

První skutečná zmínka o bezdomovectví byla uvedena u vzniku prvních společenských struktur, kde vedla k důsledku, stanovení trestu k úplnému vyloučení jedince z komunity, který nebyl přijat nikde jinde a stal se cizincem a vyhnanecem. Současně lidé věřili, že odlišnost či určitý handicap poukazuje na spáchané hříchy a je nutné tyto osoby vyloučit ze společnosti. Nesmíme opomenout ani prvky bezdomovectví zobrazené v mýtech jako jistý druh zkoušky, ve kterých hrdina opouští domov, aby po určitém živoření a putování našel domov nový a dokonce lepší (Vágnerová et al., 2018).

Problém chudých lidí byl předmětem zájmu panovníků, a to nejen ve starověku, ale i později ve středověku, když se společnost proti chudým bránila a převážně chudobu trestala. Ve starém Římě se chudoba řešila podle zásady chléb a hry v případě, kdy přerostla ve společenskou hrozbu. Na základě této zásady se nejchudším lidem rozdával chléb a byl jim povolen přístup na zábavy určené jen pro bohaté. Důležitým milníkem byl ranný středověk, kdy vznikaly první řády orientované na pomoc chudým a nemocným, a to konkrétně:

Řád sv. Františka, který vznikl ve 13. století na území Itálie a církve bratrská. V období starověkého Říma ideál solidarity byl vnesen až příchodem křesťanství. Právě církve zabezpečovala přístup k potřebnému pro nejzákladnější potřeby chudých. Na druhé straně kostely a kláštery rozdávaly dle míry potřeby, individuální přístup neexistoval. Hlavními znaky chudoby byla nouze, žebrání, ponížení a ztrápenost. Je však zapotřebí poukázat na to, že „dobrovolná“ chudoba je v církvi vytouženým ideálem, avšak nedůstojná bída je z pohledu Starého a Nového zákona nepřijatelná. „(Machyniaková, 2019, s.16).

Dalším významným mezníkem v procesu přístupu k bezdomovectví, tzn. přístupu k chudým lidem, byla nepochybně ve středověku reformace. Díky reformaci se začala vyvíjet a být chápána, potřeba pomoci druhým, kteří nejsou schopni nebo nemají možnost se sami o sebe postarat. Mezi první tyto subjekty patřila nepochybně církve a její organizace, které především musely rozlišovat bezdomovce a žebráka od podvodníka a líné osoby (Machyniaková, 2019).

Období raného středověku lidé, kteří přestávají být vázání na úrodnou půdu se začali objeovat první skupiny lidí, kteří odmítají či dokonce zatracují usedlý typ života. Tito tuláci bez pána byli pojmenováni vagabundi. S těmito lidmi se na veřejnosti zacházelo nemilosrdně

a vykonávalo se vůči nim násilí, vraždy, popravky či uvěznění, které byly na běžném pořádku. Podoba bezdomovectví, jakou známe dnes, se začala objevovat jako výsledek průmyslové revoluce. Docházelo zde k rozvoji měst a migrace obyvatel. Současně došlo k soustředění chudobnějšího obyvatelstva do měst a tím k zvyšování výskytu zjevného bezdomovectví (Marek a kol., 2012).

Označení bezdomovec bylo poprvé zmíněno v důsledku povinnosti zápisu každé nemovitosti do katastru obce, jelikož každý občan musel příslušet k některé obci. Domovské právo občan mohl získat narozením, sňatkem či dobrovolným pobytem v obci (Kliment a Dočekal, 2016).

Za první republiky se poprvé objevila snaha o rozlišování těch, kdo státní pomoc potřebují a kdo ji zneužívají. V této souvislosti byl vypracován systém, a to prostřednictvím titulu registrovaných žebráků, jehož získání však bylo náročné, a zřízením titulu veřejného chudinství. Vznikem velké hospodářské krize došlo k nárůstu bezdomovců. (Vágnerová, et al., 2018).

Důležitým a zároveň nepostradatelným označením v naší československé historii u bezdomovectví byl nepochybně nástup Komunistické strany. Komunistická strana problematiku bezdomovectví zdárně popírala. Zároveň jí potlačovala a částečně regulovala. Díky změně režimu, který nastal po revoluci nastalo zrušení trestního příživnictví a povinnosti pracovat. Řada podniků začala propouštět. Nastala změna společenského uspořádání společně se ztrátou sociálního bezpečí a došlo u některých osob k sociálním vyloučením, a to mnohdy u osob běžně zaměstnaných ale také u osob z velkých firem a jejich ubytoven i osob které byli propuštěné z psychiatrických ústavů. Z uvedeného je zřejmé, že k nárůstu bezdomovectví u nás došlo po roce po revoluci, kdy stát přestal mít vliv na život tehdejší rodiny a pracovní oblast svých občanů. V důsledku toho začal současně narůstat také počet rozvedených manželství a s tím spojená ztráta životní i ekonomické perspektivy jednoho z partnerů, což následně může způsobit hluboké deprese a nárůst počtu osob končících na ulici (Marek, et al., 2012).

„V Česku žije víc než 20 tisíc lidí bez domova a dalších 100 tisíc osob je bezdomovectvím ohroženo. Vyloučení z přístupu k bydlení, vysoká zadluženost a nezaměstnanost postihují nejzranitelnější skupiny, na jejichž opětovné začlenění je třeba vynaložit komplexní úsilí.

Pomoci řešit téma lidí bez domova má Koncepce prevence a řešení bezdomovectví v ČR do roku 2020.“ (MPSV, 2020).

1.2 Hlavní příčiny bezdomovectví

Hlavní příčiny bezdomovectví dokážeme rozdělit do základních dvou kategorií, a to na objektivní a subjektivní. Objektivní, vnitřní příčiny bezdomovectví jsou charakterizovány jako určitá systémová chyba v důsledku, které se bezdomovec stává obětí. Objektivní příčiny jsou výsledkem vzájemného působení ekonomicko-politické situace každé země a celkového společenského klimatu. Mezi objektivní důvody patří společenské klima (politika zaměstnanosti, bytová politika, postavení etnických minorit apod.), postoj většinové společnosti k nepřízpůsobivým skupinám, diskriminace, sociální politika daného státu a jiné. Je však nutné poukázat na to, že objektivní příčiny může stát odstranit (Marek, et al., 2012).

Současně je nutné poukázat na skutečnost, že řada mladých bezdomovců ze zařízení ústavní výchovy není připravena na samostatný život. Obdobná situace nastává také u lidí propuštěných z výkonu trestu (Průdková a Novotný, 2008).

Právě tyto osoby které, se staly bezdomovci, tvoří lidé z ústavních zařízení. Převážně se jedná o osoby, které se mimo ústav setkávají s potížemi, které souvisejí s jejich ztrátou schopnosti jednat samostatně. V ústavní péči existuje jisté uspokojování potřeb, kde klient celou svou dobu, kdy je v ústavní péči, pokládá vše za správné a samozřejmé. Proto se člověk, který opouští ústavní péči stává uživatelem, jenž potřebuje služby sociální pomoci a stává se tak pro společnost rizikovým. Jedná se převážně o mladé jedince, kteří dovršili zletilosti a často nejsou schopni se zařadit do běžného života. Na druhé straně subjektivní faktory spoluutvářejí celkovou sociální situaci jednotlivého člověka a ta je podmíněna zejména úrovní jeho vlastní schopnosti sociální adaptace. Subjektivní příčiny bezdomovectví obsahují materiální, vztahové a osobní podmínky jednotlivců a rodin. Pod subjektivní, vnitřní příčiny zařazujeme ztrátu zaměstnání, zadluženost, ztrátu bydlení, nízké příjmy, domácí násilí, psychiatrickou diagnózu, alkoholismus, toxikomanií, maniodepresi, schizofrenii, nebo poruchu chování. Nejčastější příčinou ztráty domova je rozpad rodiny a druhou nejčastější je ztráta zaměstnání (Průdková a Novotný, 2008).

Je ovšem nutné poukázat na to, že každý jedinec má dvě sociální záchranné sítě, které mohou a mají zabránit pádu na ulici. První je síť osobních sociálních kontaktů, které si člověk vytváří kolem sebe, tj. nejbližší rodinu, přátele a známí, kteří mají postiženého v případě krize podržet. Pokud se postiženému jedinci nedostane pomoci ze strany rodiny a nejbližších, nastupuje pomoc ze strany sociálních služeb. Tyto služby by mu měly zajistit bydlení, a především státní podporu, aby neskončil na ulici. Pokud osoba nemá silnou síť sociálních kontaktů či nesplňuje podmínky pro získání pomoci, skončí na ulici a stane se z ní bezdomovec. V neposlední řadě se situace osoby bezdomovce může změnit a objektivní příčina se může stát příčinou subjektivní a naopak. V následující části poukážeme na významné a časté příčiny bezdomovectví. Můžeme konstatovat, že objektivní (vnější) faktory ovlivňují formu bezdomovectví, zatímco subjektivní (vnitřní) faktory ovlivňují šanci jedince na návrat zpět do společnosti, přičemž hranice mezi těmito skupinami faktorů nejsou vždy jednoznačné. Jedná se o komplexní fenomén, faktory se vzájemně ovlivňují, spolupůsobí všechny typy v nejrůznějších kombinacích a intenzitě. Je možno považovat za prokázané, že souběžný výskyt několika uvedených faktorů nebezpečí výskytu bezdomovectví zvyšuje, a tak vzniká ohrožující spirála problémů (Machyniaková, 2019).

Chudobu řadíme do nejvýznamnějších příčin vzniku bezdomovectví, a to z důvodu, že lidé, kteří mají finanční prostředky, se mohou vyhnout bezdomovectví, a to i přes krizi, které jsou vystaveni. Napříč tomu, že dochází stále k většímu prohlubování rozdílu mezi chudými a bohatými, není možné vymezit hranice chudoby (Vágnerová, et al., 2018).

Například u ztráty zaměstnání představuje ve většině případů tzv. doprovodný jev bezdomovectví. Člověk, jenž přišel o práci, má sníženou šanci na návrat do společnosti. Zároveň je problém, že bezdomovci si nedokážou pracovní úvazek udržet. Někteří z nich jsou zaměstnaní pouze v sezónních pracích, musí se spokojit se základním, často minimálním platem, případně dokonce platem v naturáliích, což jim většinou nedovoluje udržet si samostatné bydlení. Navíc neumí hospodařit s financemi, navyšují dluhy a jejich životní styl postrádá tradiční denní režim a pracovní návyky. Hledají si důvody, proč do zaměstnání nenastoupit (Marek, et al., 2012).

Současný systém podpory v nezaměstnanosti prohlubuje pasivitu a závislost, neboť nevyužívá veřejně prospěšných prací, a je jednoduché si ilegálně přivydělat. Ztráta zaměstnání bývá většinou počátkem dalších problémů, které tyto lidé nepovažují za důležité a neřeší je, což vyústí v situaci, kdy skončí na ulici. Příčinou bezdomovectví může být pak

předlužení a exekuce v důsledku nezodpovědnosti a neschopnosti řešit vlastní problémy (Vágnerová, et al., 2013).

Rodina je základním zdrojem sociálních kontaktů, další sociální kontakt představují kolegové z práce, přátelé či spolužáci. Zde nebývá tak silná vazba jako u členů rodiny. Jedinec, který se dostane do problému s bydlením, většinou projde fází přespávání u přátel či kamarádů. Pokud je tato síť sociálních kontaktů hustá, může takto žít relativně dlouho. Většina bezdomovců jsou extroverti s velkým okruhem známých, kteří se cítí odpovědní jen sami za sebe. Na druhé straně je jejich sebevědomí většinou velmi nízké a v mnohých případech si myslí, že nemá takovou cenu, aby si sami zasloužili šanci změnit situaci (Marek, et al., 2012).

Rodinné problémy jsou těžkou krizí, která může vyústit do ekonomických obtíží. Rozpad rodiny a sociální izolace jedince vede k rozpadu přirozené sociální sítě, která má být oporou člověka v krizových situacích. V 90. letech 20. století byl rozpad rodiny nejčastější příčinou bezdomovectví mužů a v této době prudce stoupla rozvodovost (Marek, et al., 2012).

Obětí ztráty domova jsou také ženy, a to kvůli sociálním okolnostem nebo proto, že zanechaly špatné a zneužívající vztahy. V neposlední řadě jsou oběťmi domácího násilí. Alkohol je nejviditelnější drogou bezdomovců, a to navzdory tomu, že se mezi bezdomovci vyskytují i abstinenti. Důsledkem užívání alkoholu a drog je jejich selhání v práci, nemožnost pracovat a platit dluhy, jsou zatíženi náklady na alkohol a drogy. Jejich chování vede ke ztrátě zaměstnání a rozpadu rodiny. Velmi často se jedná o lidi, kteří mají problémy s chováním, závislost se stala pouze urychlovačem bezdomovectví. Na druhé straně bezdomovecký život podporuje tendenci brát drogy a užívat alkohol (Vágnerová, et al., 2018).

Mladší bezdomovci užívají rádi marihuanu a později často přechází k tvrdým drogám. Další oblíbenou drogou je heroin, tj. droga nejtvrdější a rychle návyková. V neposlední řadě nesmíme opomenout užívání pervitinu, toluenu a rozpouštědel (Machyniaková, 2019).

Dále je potřebné rozlišovat fyzické a duševní zdraví, protože špatný fyzický stav nebývá příčinou bezdomovectví. Většina bezdomovců měla psychické problémy již v době, kdy bydleli a pracovali, to se mohlo podílet na tom, že se jedinec ocitl na ulici. Na druhé straně bezdomovci často trpí řadou zdravotních problémů, které se dále prohlubují (Kliment a Dočekal, 2016). Podstatné části bezdomovců byla stanovena psychiatrická diagnóza či

závažná porucha osobnosti. Mezi nejčastější duševní choroby patří závislosti, depresivní a úzkostné poruchy, psychotická onemocnění, posttraumatická stresová porucha, poruchy chování, pokusy o sebevraždy a poruchy osobnosti. Nejhorší jsou pak psychózy, neurózy, závislosti či deprese. Z hlediska zdraví jsou tyto osoby rizikovou skupinou. Ocítají se pod velkou psychickou a fyzickou zátěží. Nedostatečná hygiena a strava, spaní venku, zanedbání zdravotní péče a zdravotní problémy vycházející často z existenčních otázek. Je zřejmé, že zdravotní stav bezdomovců není dobrý, a to především kvůli špatné životosprávě, života v nevhodných podmínkách, nedostatečné hygieny, alkoholismu a nedostatku lékařské péče. Lidé žijící na ulici jsou více ohroženi na životě v důsledku násilné smrti, nehody nebo zápalu plic a podchlazení (Machyniaková, 2019).

Obecně je v České republice právo na ochranu zdraví zaručeno Listinou základních práv a svobod, která je nedílnou součástí ústavního pořádku České republiky. Přesto je zdravotní péče pro lidi bez domova téměř nedostupná, neboť nemají průkaz pojištěnce či jiné doklady. Některé zdravotní pojišťovny, odmítají bezdomovce ošetřit, pokud není jejich stav akutní (Vágnerová, et al., 2018).

Znalost příčin je předpokladem k řešení problému bezdomovectví, neboť odstraňování následků je neefektivní. Avšak problém mnohdy spočívá v obtížnosti rozlišit příčinu a následek bezdomovectví. Často se stává, že lidé žijí na ulici z jiných důvodů, než z jakých se na ni dostali. Musíme konstatovat, že není až tak důležité hledat, co se přesně odehrálo v době, kdy se jedinec stal bezdomovcem (primární příčiny), protože s tím už nic nemůžeme udělat. Významnější je zjistit, proč jedinec na ulici zůstává (sekundární příčiny) nebo proč se zpět na ulici vrací (terciární příčiny) (Marek, et al., 2012).

Jak již bylo uvedeno, příčin vzniku bezdomovectví je mnoho. Každý, kdo se ocitl na ulici, hovoří vždy o několika příčinách, které způsobily pád na ulici. Ať už jsou bezdomovci problémem převážně velkých měst, jedná se především o problém chudoby uvnitř bohatství v dnešní společnosti.

2 Bezdomovectví v rámci chudoby a sociálního vyloučení

V dnešní hektické době se díky medializaci pojem chudoba spojuje zejména s životními poměry lidí v rozvojových zemích. Je spojen se značnou hmotnou nouzí, nedostatkem kvalitních potravin, ošacení, nezávadné pitné vody, špatné situace s bydlením, nedostatečným či žádným přístupem k základní zdravotní péči a vzdělání. Důsledkem chudoby bývá často obrovská podvýživa, chronický hlad, špatná imunita, nevzdělanost, častá nemocnost, vysoká dětská úmrtnost nebo nízká střední délka života. Je tedy stavem, kdy jsou životní podmínky člověka v rozporu se základními lidskými právy. Z hlediska sociální politiky představuje chudoba jeden z nejobtížněji řešitelných problémů. Zároveň chudoba představuje jeden z nejvýraznějších motivačních prvků, který je motorem vzdělání a migrace obyvatelstva (Marek, et al., 2012).

Výrazným problémem bezdomovectví z hlediska chudoby a sociálního vyloučení je dosažení ekonomické situace na zabezpečení základních životních potřeb, tedy i bydlení. Většina bezdomovců si uvědomuje, že práce je společenská hodnota a cítí tlak společnosti, aby do práce nastoupili. Avšak i napříc tomu, že práce je nejdůležitějším předpokladem pro překonání bezdomovectví, sama o sobě dostačující není. V mnohých případech lidé bez domova nejsou schopni práci zvládnout. A to právě z důvodů fyzického, emočního i mentálního vlivu z pobytu na ulici (Vágnerová, et al., 2018).

Neopomenutelným důvodem sociálního vyloučení bezdomovců jsou dluhy. Lidé bez domova jsou v mnohých případech velmi zadlužení a nejsou schopni se orientovat v počtu a výši svých dluhů. Následně v důsledku nesplácení dluhů dochází k nárůstu počtu vykonávaných exekucí a také k počtu lidí bez domova, kterých trvalým pobytem jsou ohlašovny obecního úřadu (Lešková, 2017).

K zhoršování chudoby a sociálního vyloučení bezdomovců přispívá kombinace rostoucí příjmové diferenciaci, zadlužování domácností, stárnutí populace i vývoj na trhu s bydlením. U části bezdomovců, kteří se nemohou podílet na životě společnosti, nebývají uplatňována jejich lidská i občanská práva a dochází k jejich sociálnímu vyloučení. Je potřebné zabezpečit, aby systém sociální pomoci a služeb byl efektivní v případech, kdy jsou ohrožena práva občana, když se občan nachází v hmotné či existenční nouzi a není schopen zabezpečit své potřeby vlastními silami, nebo v případech kdy je občan znevýhodněn při uspokojování

svých potřeb a žije ve stavu sociálního vyloučení. Je nutné poukázat na to, že bezdomovec uvedené podmínky naplňuje (Vágnerová, et al., 2018).

2.1 Život bezdomovce na ulici

Pro člověka bez domova je velmi těžké začít žít nový život na ulici, kdy musí změnit svůj dosavadní styl života a zvyknout si na nové způsoby přežití. Nikdo z nás si nechce připustit, že by on mohl zrovna skončit tímto způsobem. Každý, kdo se dostane na ulici se musí vypořádat s pocity selhání a se sociální izolací. Člověka přepadá pocit osamělosti, méněcennosti a vyloučení ze společnosti. Prvotní nutností pro člověka, který ztratil domov a své zázemí je zajistit alespoň částečně své potřeby. Opatřit si jídlo, místo na spaní a zajistit přijatelné bezpečí. Proto začátek života na ulici bývá dost často stresující a frustrující. První dny strávené na ulici jsou velmi obtížné. Člověk dost často neví, co má vlastně dělat, nikoho nezajímá a neví na koho se obrátit. Chybí mu základní informace o charitativních společnostech, které poskytují pomoc lidem bez domova. Postupně se však člověk začlení do způsobu života na ulici, což je důležité pro přijetí nově příchozího do bezdomovecké komunity. Toto sociálně vyloučené společenství většinou přijímá nového člena bez větších výhrad ale hlavně bez kritického hodnocení. Na jednu stranu mu poskytuje určitou oporu, avšak na straně druhé vzniká nežádoucí či rizikové chování (Marek, et al., 2012).

Je nevyhnutelné, aby získal životní dovednosti pro život na ulici, které spolu se životním stylem prochází vývojem podle toho, jak dlouho se člověk na ulici pohybuje. Po počátečním šoku ocitnutí se na ulici přichází seznamování se s novou životní realitou. Avšak dlouhodobým pobytem na ulici se mění osobnost bezdomovce a začínají se u něho objevovat obranné mechanismy, konkrétně lhaní, racionalizace, exteriorizace zla, které pomáhají zmírnit negativní dopady dle situace na osobnost bezdomovce. Poté prochází stadiem odporu, v rámci kterého, se mění jeho chování pod vlivem zklamání nad životem, ponížením a vnitřní tenzi ze života na ulici. V mnohých případech v tomto období bezdomovec využívá výmluvy, jedná vyhýbavě a odsouvá řešení situace na pozdější dobu (Vágnerová, 2014).

Postupem času však snahy o odchod z ulice ztroskotávají, stejně tak i sebevědomí a optimismus bezdomovce. V důsledku toho si bezdomovec osvojuje všechny atributy a návyky života na ulici. S tím je úzce spojené především přerušování všech dosavadních kontaktů, pití a jiné rizikové chování. Bezdomovec začíná být vyloučen ze společnosti. Dle

autorů, získá po pěti letech života na ulici člověk jistotu a postavení v bezdomovecké subkultuře, dobrou orientaci v prostředí ulice a ulici považuje za svůj domov, nikoli za provizorium. Současně bezdomovec už ani netouží po změně života a žije monotónně. S uvedenými skutečnostmi však dochází k možnosti návratu ze sociálního vyloučení a v plné míře se projevuje devastující vliv bezdomovectví na osobnost člověka. „*Nejpalčivějším problémem je pokročilý alkoholismus, chronifikace nemocí, absence vůle, neřešitelné zadlužení, rezignace na změnu životního stylu, změny osobnosti či demence z nedostatku stimulace.*“ (Marek, et al., 2012, s. 106).

Současně je potřebné poukázat na skutečnost, že za kritickou dobu na ulici se považuje období dvou roků. V případě, že bezdomovec nezačne navazovat kontakty s osobami mimo ulici, začne se ještě více izolovat od běžného života a opětovné začlenění by bylo o to komplikovanější (Havlík, 2019).

Nepochybně zásadním problémem řešení bezdomovectví je otázka bydlení. Proto je možné dělit bezdomovce na bezdomovce bez stálého bydlení a squatech a lidí se stálým bydlením, ale v nelegálně obsazených budovách. Příštěším pro první skupinu bezdomovců se stali především vlakové stanice, nízkoprahová střediska, vyhřívaná místa, zastávky hromadné dopravy a jiné. Bydlení druhé skupiny bezdomovců představují opuštěné haly, domy a vagóny. Neopomenutelným problémem, kterému bezdomovec musí čelit, je zabezpečení si jídla. V mnohých případech se bezdomovci neváhají obrátit na charitativní organizace, které nejenom podávají teplou stravu v daném čase, ale současně dokážou poradit v sociálních oblastech. Avšak ne každý bezdomovec využívá charitativní organizace. Mnozí bezdomovci si obstarávají jídlo vybíráním z popelnic a kontejnerů, kde často nachází vyhozené porce jídla, ale také potřebné věci, oblečení i věci vhodné pro další prodej. Další možností zabezpečení jídla je žebrání, kterým bezdomovec získá finanční prostředky na jídlo, alkohol, cigarety či dokonce drogy, krádeže, prostituce či parazitování na jiných. V souvislosti s otázkou vykonávání prostituce je nutné poukázat na skutečnost, že tento způsob obživy využívají hlavně závislé osoby na drogách, které si mohou vydělat dost peněz ponižujícím způsobem. Pod pojmem parazitování je nutné rozumět využívání jiného bezdomovce, který si zabezpečil obživu, dobrovolně nebo pod nátlakem (Vágnerová, et al., 2013).

Bezdomovec si čas strávený na ulici vyplní uspokojováním základních životních potřeb, ale na ulici nemá žádný prostor pro soukromí a odpočinek. Na druhé straně někteří bezdomovci využívají čas na žebrání a jiné zdroje obživy, pijí a užívají drogy jednotlivě i ve skupinách a

nejčastěji je nalezneme na nádraží. Jedná se o tradiční místo pouliční kultury, kde je velký pohyb lidí, dlouhá otevírací doba, hygienické zázemí, teplo, prostředí ideální pro drobnou
Bezdomovci si nedokážou vytvořit ani určitou iluzi domova, nejsou motivováni k udržování pořádku a ve městech nebo okolo nich se šíří odpad, špína a zápach. Tyto důvody výrazně ovlivňují pocit opuštěnosti a sociálního vyloučení. Častým společníkem pro bezdomovce je pes, který má nahradit aspoň určité sociální vazby a vztahy (Marek, et al., 2012).

Na základě výše uvedeného bezdomovectví jako sociálně-patologický jev probíhá následujícími stádii: U prvního stádia se bezdomovci snaží začlenit do běžného života, a to převážně díky své rodině, blízkých lidí a přátel. Zde začínají hledat nové zaměstnání a starají se o svůj zevnějšek. Naráží zde ale postupně na jeden neúspěch za druhým, což vede k začátku dalšího stádia. Druhé stádium má za následek to, že i ty nejjednodušší úkony bezdomovce jsou velmi složité. Nejsou schopni si obstarat běžné věci bez poskytnutí pomoci jiných, dochází u nich k návratu zpět na ulici. Vrcholí to často tím, že bezdomovec nemyslí na hledání si vhodného zaměstnání a nestará se ani o svůj zevnějšek. Třetí stádium je typické tím, že bezdomovec žijící na ulici vydělává na svoje živobytí hlavně žebráním. Bezdomovci začínají ztrácet pracovní návyky, nemyslí na budoucnost a omlouvají se sami před sebou. Poslední stádium je rezignací v plné míře a bezdomovci ve většině případů ztrácí takřka všechny přátele i svoji rodinu. (Machyniaková, 2019).

Jak už bylo uvedeno na začátku, život bezdomovce na ulici především pro nově příchozí velmi těžký a stresující. Člověk se musí velice rychle přizpůsobit situaci, ve které se nedobrovolně ocitl. Na začátku většinou naváže kontakt s komunitou bezdomovců a pozvolna se začleňuje do této skupiny lidí. Čím déle člověk přetrvává na ulici, tím mu klesá šance na resocializaci, tedy navrácení se zpět do společnosti. Je proto nezbytné vyhledávat a navazovat spolupráci s nově příchozími lidmi tak aby jim co nejdříve byla poskytnuta pomoc a podpora ze strany sociálního pracovníka.

2.2 Postoj společnosti k bezdomovcům

Postoj společnosti k bezdomovcům je značně různorodý. Někteří lidé pocítují k bezdomovcům a k jejich osudu znechucení, jiní lítost nebo dokonce odpor. Otázka

bezdomevství je spojená z množstvím předsudků a přesvědčení společnosti, že si za svojí situaci mohou sami (Vávra, 2013).

V některých městech byla přijata nařízení, která upřednostňují cíl vytlačit bezdomovce z veřejných prostorů a tím jim znepríjemnit život na ulicích. Obsahem nařízení a opatření je minimalizovat konkrétní projevy bezdomevství, především přespávání na ulicích, žebrání, prostituci, konzumaci alkoholu a užívání drog na veřejnosti. Je však nutné poukázat na skutečnost, že takové jednání nic podstatné neřeší a určitým způsobem jen zhoršují danou situaci. Ve společnosti posilují vědomí, že každý člověk na ulici je narkomanem, alkoholikem či dokonce kriminálním živlem (Marek, et al., 2012).

Na druhé straně je nutné konstatovat, že bezdomevství je obraz odrážející realitu naší společnosti. Společnost by si měla uvědomit, že bezdomovec, který postává na rohu ulice a žebrá, žijící v chudých životních podmínkách, je připomínkou toho, že žijeme ve světě, kterého součástí je chudoba, utrpení a slabé sociální možnosti. Společnost se stala, hluchá a slepá vůči lidem žijícím na ulici (Kliment a Dočekal, 2016).

Trestání bezdomovců jen z důvodů jejich samostatné existence, je porušením základních lidských práv a útokem na lidskou důstojnost. V neposlední řadě s poukázáním na zlé chování společnosti vůči bezdomovcům je potřebné poukázat na to, že nikdo z bezdomovců se dobrovolně nerozhodl pro život na ulici a žádnému tento život ani nevyhovuje. Společnost si nepřipouští skutečnost, že celý problém je mnohdy složitější. Je zřejmé, že přibývající počet bezdomovců je důkazem toho, že se této otázce nepřikládá potřebná pozornost. Společnost má za cíl vyhnat bezdomovce z ulic, avšak nemá kam. Vysoký počet lidí bez domova nemohou pokrývat ubytovací kapacity nocleháren a ubytování. Současně řešení otázky bezdomevství si vyžaduje kromě vyřešení otázky ubytování i nutnost minimalizovat příčiny, pro které se bezdomovec ocitne na ulici. V neposlední řadě je nevyhnutné změnit myšlení společnosti o bezdomovcích a nenechat otázku řešení bezdomevství na zodpovědnost státu a územní samosprávy, ale také přispět individuálně k řešení bezdomevství (Lešková, 2017).

2.3 Dopad chudoby na rodinu a blízké

Keller (2013) se zabývá negativním dopadem nejenom na rodinu, ale také na nejbližší okolí. Značná část bezdomovců se snaží izolovat od svých blízkých a přátel. Rodina je přitom ta, která dokáže v mnohých případech člověku bez domova poskytnout pomoc. Ať už se jedná o pomoc materiální či pomoc psychologickou.

Narušené či částečné sociální vazby a rozpad sociální sítě jednotlivců s rodinou a blízkými jsou spouštěčem nebo dokonce se mohou stát jednou z příčin bezdomovectví (Vágnerová, et al., 2013, s. 17).

Také rodinné problémy mohou vyústit do ekonomických, sociálních i psychologických obtíží. Důsledkem rozpadu rodiny a sociální izolace je rozpad přirozené sociální sítě jedince, která má být jeho oporou v krizových situacích. Nejčastější příčinou bezdomovectví mužů v 90. letech 20. století byl právě rozpad rodiny (Zlotnick, 2014).

V mnohých případech je pro rodinu a blízké bezdomovců nepříjemné a těžké zjistit, že jejich člen se ocitne v těžké životní situaci, bez domova a na ulici. Avšak je na samotné rodině, jak se k této skutečnosti postaví a na vztazích, jaké rodina a blízcí mají s bezdomovci (Marek, et al., 2012).

V případě, že bezdomovec nemá narušené sociální vazby, rodina a blízcí mu mohou poskytnout podporu a pomoc. Člověk bez domova se snáze začlení zpět do společnosti. S řešením tohoto negativního dopadu bezdomovectví pomáhají i sociální pracovníci. Na druhé straně vzhledem k spotřebě potřebu mezilidských vztahů a kontaktů s okolním světem, který bezdomovce odmítl, bezdomovec si často hledá partii, nebo skupinu v prostředí bezdomovců, se kterou se vytvoří pevné vazby a přátelé, kteří mu pomáhají k pocitu bezpečí a snížení sociálního vyloučení. Je zřejmé, že sociální opora má pozitivní vliv na bezdomovectví i s poukázáním na to, že bezdomovec se tak může spoléhat na pomoc v každé situaci a zvládnutí i náročnějších životných situací. I napříč tomu, že se v daných skupinách vytvářejí vztahy za účelem přežití a pomoci, nemají tyto vztahy stejnou kvalitu jako vztahy s vlastní rodinou a blízkými. Na důležitost podpory rodiny a blízkých poukazuje také konstatování, že „*proces ztráty domova se v současné době chápe jako ztráta sociálního vyloučení*“ (Keller, 2013, s. 28).

3 Současný systém poskytovaných služeb pro bezdomovce

V dnešní době se problematikou bezdomovectví zabývá jak město, tak i obce. Každý občan má právo na slušný život, a proto se snaží nejenom sociální služby pomoci lidem bez domova dostat se z téhle složité situace.

Systém sociálních služeb se v České republice rozděluje do základních tří rovin. Rozlišit lze základní rovinu, která se nazývá rovina terénní práce. Následuje stupeň nízkoprahových středisek, a poslední systém je systém pobytových služeb. Každá z těchto stupňů vyžaduje rozdílnou a víceúrovňovou spolupráci s klientem. Čím vyšší je stupeň je aplikován, tím jsou více kladeny požadavky na klienta. Sociální systém je nastaven tak, aby se klient opětovně naučil fungovat v dnešní společnosti. Avšak ne všichni klienti jsou schopni a ochotni dostatečně spolupracovat. Opouští začleňující program a opět se nachází v tíživé situaci. Pokud klient není schopen dodržovat určité požadavky a odmítá se začlenit zpátky do společnosti, není důvod, aby čerpal dále ze sociálního programu a je s ním ukončena spolupráce. Nedostatek těchto služeb je jeden z problémů, které se zde vyskytují a zájemců, kteří čekají na umístění je mnoho. Podmětem ke změně často bývá nějaká událost, která přiměla klienta, aby přehodnotil své priority a začal se postupně začleňovat do společnosti (Beck, et al., 2016).

Z hlediska efektivního fungování služeb pro bezdomovce je důležité zachovat individuální přístup v přirozeném prostředí a v mentalitě, a to i prostřednictvím, životního příběhu každého jednotlivce a poznáním subjektivních příčin, v důsledku, kterých se jednatelce stal bezdomovcem. Z tohoto důvodu je potřebné, aby se sociální pracovník věnoval osobě bez domova delší dobu a vytvořil si s ním vztah založený na důvěře (Vágnerová, et al., 2018).

U podpory sociálních služeb je důležité, aby klient měl určitou snahu něco ve svém dosavadním životě změnit. Přestože lidé bez přístřeší jsou skupinou, která v převážné většině nejeví zájem svou situaci řešit. Je zřejmé, že za účelem motivování ke změně je potřebné kombinovat přístup orientovaný na změnu s přístupem zaměřeným na podporu. Sociální práce má v každé situaci vést klienty k samostatnosti. Problémem však je, že bezdomovec, který je na ulici krátkou dobu, nemá informace o možnostech poskytovaných služeb, podléhá zkušenostem jiných bezdomovců. Ti, co jsou bez domova již několik let, odmítají se svou

nelehkou situaci, cokoliv dělat. A právě proto je podpora sociálních služeb nepostradatelná a nezbytná v rámci pomoci lidem bez domova (Marek, et al., 2012).

V roce 1990 začaly vznikat azylové domy, jednalo se buď o státní instituce, nebo je zakládaly obce a nestátní organizace. Vzhledem ke skutečnostem bylo zapotřebí založit další organizaci, a to občanské sdružení. S.A.D. přesný název Sdružení azylových domů. Jedná se o organizaci, která přispívá k řešení částečných problémů týkající se bezdomovectví.

„Sdružení azylových domů v ČR je profesionální organizace, jejímž primárním cílem je nejen soustředit subjekty profesionálně se zabývající problematikou osob bez přístřeší nebo lidmi ohroženými ztrátou bydlení, ale zejména hájit jejich zájmy a poskytovat jim kvalitní prostředí pro fungování.“ (Sdružení azylových domů, 2021).

3.1 Terénní služby pro bezdomovce

Terénní sociální práci můžeme definovat jako práci s klienty na ulici (streetwork), která je často kombinovaná s dalšími sociálními službami. Jedná se o úkony prováděné v přirozeném prostředí klienta, které jsou orientované na jeho základní potřeby. Je zde důležité, aby se navázal kvalitní vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem. Klient nepřichází za sociálním pracovníkem, ale sociální pracovník přichází za klientem s nabídkou sociálních služeb. Tato služba je především pro klienty, kteří nejsou schopni docházet na tradiční kamenná střediska. S touto službou se ve většině případů setkávají klienti jako první. Terénní pracovníci navštěvují místa, kde klienti přespávají nebo se shlukují a hlavním cílem je poskytovat klientům informace, které mohou využít. Jedná se o místa především mimo hlavní lokality a jsou to například lesní porosty, křoviny, staré budovy, polorozpadlé objekty a místa kolem nádraží (Česká asociace streetwork, 2021).

Terénní sociální práce se vyznačuje důrazem na vztah mezi pracovníkem terénní služby a bezdomovcem, přičemž pracovník přichází za bezdomovcem s nabídkou služeb a vytvoření si důvěrného vztahu (Janoušková, 2008).

Terénní sociální práci můžeme definovat jako *„nenahraditelnou rovinu práce, která z nějakých důvodů není ochotná nebo schopná navštěvovat tradičně kamenná střediska určené pro práci s nimi“* (Marek, et al., 2012, s. 20).

V neposlední řadě je potřebné poukázat na skutečnost, že terénní sociální práce je zaměřena nejen na výše uvedenou sociální rovinu, ale i na rovinu zdravotní a materiální. Zdravotní rovina zahrnuje motivování k návštěvě zdravotního zařízení už po převezení do zdravotnického zařízení. Zdravotník je v terénu limitovaný prostředím i vybavením. Dokonce ve vážných případech může terénní pracovník vykonávat i roli zprostředkovatele odborné zdravotní pomoci ve zdravotnickém zařízení. Další oblastí je oblast materiální, kdy jsou klientovi poskytnuty potraviny, ošacení a podobně v závislosti od aktuální potřeby klientů. Tato služba je přijatelná, neboť je nízkoprahová a klientům dostupná (Marek, et al., 2012).

S výkonem terénních sociálních služeb je úzce spojené vytváření databáze s cílem popsání všech uskutečněných činností a úkonů a tím sledování změn v dané lokalitě. Následně na základě těchto zjištěných údajů se v místě realizuje plánovaný příběh terénní sociální práce (Vágnerová, et al., 2018).

Terénní sociální pracovník může vykonávat svoji roli ve třech rovinách. V první rovině jako tzv. člověk z venku, který komunikuje s bezdomovci v osobní rovině. Osoba terénního sociálního pracovníka této roviny je spojená s tím, že sociální pracovník je člověk jako každý jiný, který se zásadně neliší od lidí bez domova. Takový pracovník se však může stát vzorem pro bezdomovce a poukázat na jiný okruh morálky. Ve druhé rovině terénní pracovník vykonává roli odborníka, který přináší účinnou pomoc a informace. V poslední rovině je terénní pracovník v roli zaměstnance neziskové organizace, města nebo jiného subjektu. Avšak pro efektivitu a smysluplnou činnost je důležité přijímat klienty takové jací jsou a ctít jejich svobodu a právo na sebeurčení. Terénní pracovník by měl sledovat cíle určené klientem a jeho práce též zahrnuje odstranění bariér mezi pomáhající organizací a klientem (Marek, et al., 2012).

V neposlední řadě je potřebné poukázat na speciální činnost v terénní práci, kterou je mobilní sociální služba. Specifičnost spočívá ve skutečnosti, že tato činnost nese znaky terénní práce a zároveň poskytuje podobné sociální služby jako v klasických kamenných zařízeních. Provozuje se v mobilním vozidle v pravidelných časových obdobích na přesně stanovených místech (Machyniaková, 2019).

3.2 Nízkoprahové služby pro bezdomovce

Do systému sociálních služeb můžeme zařadit také nízkoprahové sociální služby. Jsou pro lidi bez domova nejpřijatelnější. Toto prostředí je co nejvíce podobné prostředí bezdomovce při jejich práci jsou odstraňované psychologické, technické a sociální bariéry. Nejde o úplně bezprahovou službu, jakou je například terénní sociální práce. Překážky jsou pouze v omezených kapacitách středisek (Kliment a Dočekal, 2016).

Nízkoprahové služby pro bezdomovce představují služby nejbližší podobné prostředí bezdomovce, pod kterým rozumíme denní centra. Osoby bez domova se do těchto center dochází najíst, osprchovat a odpočinout si, dokonce mohou využít služeb lékaře, psychologa a podobně. Mezi nejznámější centra patří centrum Armády spásy, Arcidiecézní charity a neziskové organizace Naděje. Dále jsou zde zařazeny nízkoprahové poradny (například Nový prostor), které mají pomoci najít pracovní uplatnění. Další organizace pro lidi bez domova jsou duchovní centra pro bezdomovce (například Misionáři lásky a Teen Challenge) a fary, kde mohou bezdomovci obdržet jídlo, psychologická a psychiatrická poradenství, která poskytují psychologické krizové zprostředkování a psychologické poradenství (Vágnerová, et al., 2018).

3.3 Ubytovací služby pro bezdomovce

„Mezi sociální zařízení s vyššími nároky patří azylový dům vymezený ustanovením § 57 zákona č. 108/2006 Sb.“ o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů (Zákon č. 108/2006 Sb.). Jedná se o zařízení poskytující pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“ prostřednictvím poskytnutí stravy nebo pomoci při zajištění stravy, ubytování, pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Cílem azylových domů je zabezpečit ubytování pro bezdomovce na několik týdnů až měsíců, přičemž po uplynutí této doby se pracovníci těchto zařízení snaží o určité vyřešení problémů lidí bez domova a jejich návrat k samostatnosti a o reintegraci do společnosti.

Bezdomovec je přijatý do azylového domu hlavně po absolvování anamnestickodiagnostického rozhovoru se sociálním pracovníkem, který současně s bezdomovcem sestaví individuální plán starostlivosti. Současně je potřebně poukázat na to,

že azylový dům zabezpečuje bezdomovci teplé, suché a čisté přístřeší. Zajišťuje také ochranu a hledání řešení jeho situace ve spolupráci rodiny a blízkých bezdomovce (Marek, et al., 2012).

Klienty azylových domů jsou muži, ženy, matky s dětmi, děti z dětských domovů a klienti, kteří jsou drogově závislí a dlouhodobě psychicky nemocní (Kliment a Dočekal, 2016).

Na druhé straně specifickým sociálním zařízením dle Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2019 je nepochybně Dům na půl cesty, který podle § 58 zákona č. 108/2006 Sb. poskytuje „*pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby.*“ (Zákon 108/2006 Sb.).

Na základě výše uvedeného ustanovení prostřednictvím Domova na půl cesty se osoby do 26 let mohou začlenit do společnosti. Tyto sociální zařízení poskytují ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (Marek, et al., 2012).

V neposlední řadě je potřebné poukázat na sociální zařízení, které jsou určeny pro lidi bez domova, kde lidé přespávají a využívají hygienický servis. Těmito sociálními zařízeními jsou noclehárny definované podle § 63 zákona č. 108/2006 Sb. jako zařízení poskytující ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. S poukazem na samotný pojem se v noclehárnách poskytuje nocleh na jednu noc a bezdomovec musí ráno opustit tento typ zařízení. Večer se zase může vrátit. Avšak bezdomovci pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek, agresivní anebo trpící infekčním onemocněním a nemohou být ubytováni. Osoba bez domova je seznámená s vnitřním řádem noclehárny, se svými právy a povinnostmi, dostane čistou postel, čisté oblečení, je mu poskytnutá možnost osprchovat se a použít toaletu. Noclehárny jsou provozované organizacemi, jako Armáda spásy, Naděje, Arcidiecézní charita a Centrum sociálních služeb. Noclehárny vyhovují především bezdomovcům, kteří žijí na ulici už dlouho a nebyli schopni nebo ochotni přizpůsobit se nárokům azylového domu (Vágnerová, et al., 2018).

Kromě uvedených služeb existuje i řada dalších, které se zaměřují na pracovní uplatnění, různé komunity a zdravotní typy péče. Dále je mnoho institucí, které se věnují pomoci v rámci své činnosti, ale nemají to specifikované jako samostatnou službu. Jsou to většinou církevní instituce, jež mají nezastupitelnou roli. Současně kromě registrovaných služeb je možné využít řadu drobných a podpůrných aktivit. Jedná se hlavně o nabídku stravy a ošacení. Pomoc bezdomovcům je i stabilní součástí dobrovolných charit (Marek, et al., 2012).

3.4 Úprava legislativy bezdomovectví v České republice

Úprava legislativy bezdomovectví je zakotvena na sdělení č.43/2002 Sb. m.s. Ministerstva zahraničních věcí o přístupu České republiky k Úmluvě o omezení případů bezdomovectví. V našem právním řádu fenomén bezdomovectví a její definice není doposud upravena. Český právní řád nazývá bezdomovce osobu postrádající státní občanství. Tato osoba nemá svůj vlastní trvalý domov. Člověk, který nemá svůj domov je podle zákona č.108/2006Sb.o sociálních službách společensky nepřizpůsobivým. (Úplné znění zákona č.108/2006 Sb.,2006).

Při problematice bezdomovectví se můžeme opírat o vyhlášku číslo 505/2006 Sb., o způsobu hodnocení zvládat základní životní potřeby.

U které se v legislativě provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách (vyhláška č. 505/2006 Sb.).

Zákon nejenom pro lidi bez domova rozlišuje dávky hmotné nouze, který upravuje zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu ve znění pozdějších předpisů (Zákon č. 110/2006) a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů (Zákon č. 111/2006 Sb.).

U státní sociální podpory je to příspěvek na bydlení a je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Ten se soustředí na pojem státní sociální podpory, jenž označuje sociální dávky (dávky SSP), které stát poskytuje osobám ve společensky uznaných sociálních situacích (Zákon č. 117/1995 Sb.).

Dále je zde možno uvést, nařízení Vlády České republiky 222/2010 Sb. o katalogu prací ve veřejných službách i správě, a 302/2014 Sb. nařízení Vlády České republiky o katalogu správních činností.

Také zde můžeme zařadit 6/1996 Sb. nález Ústavního soudu ve věci návrhu na zrušení § 17 zák. o státním občanství i 159/1998 Sb. i nález Ústavního soudu ve věci návrhu na zrušení někt. ust. zák. o pobytu cizinců.

4 Prevence bezdomovectví a opětovná resocializace bezdomovců ve společnosti

Prevence je všeobecně založená na vědecky podložených opatřeních a praktických činnostech směřující k ochraně a posílení sociální vyváženosti. Pod pojmem prevence bezdomovectví je možné také rozumět systém jednání různých činitelů za účelem minimalizace faktorů vedoucích k bezdomovectví. Současně se prevence týká předcházení situacím, kdy by mohlo dojít ke zhoršení bydlení či snížení životní úrovně jedince (Barták, 2011).

Cílem potřebné prevence bezdomovectví je osamostatnění a odpovědnost jedince, přičemž přispívá k zachování jeho lidské důstojnosti a podporuje jeho integraci ve společnosti. Prevenci můžeme rozdělit podle různých kategorií. Prevenci podle skupin osob a jejich stadia v procesu bezdomovectví dělíme na tři následné úrovně. Primární prevence zahrnuje opatření státní politiky v oblasti podpory fungování rodiny, výchovy vzdělání a boj s nezaměstnaností. Primární prevence je založená, na informační a osvětové činnosti o bezdomovectví, které by mělo být dostupné a bezplatné, aby se dostalo pomoci všem. Primární prevence rovněž působí na populaci, která zatím není zasažená tímto sociálním problémem. V tomto případě by společnost měla vnímat zodpovědnost jedince jako nezbytný prvek v roli boji proti bezdomovectví. Je zapotřebí, aby primární prevence byla efektivní již v dětském věku a v rámci prostředí, kde dítě vyrůstá, jako je rodina, škola, předškolní zařízení a jiná výchovná zařízení (Růžička, 2014).

Na druhé straně sekundární prevence se zaměřuje na zabraňování prohlubování už tak vzniklých problémů a pomoc těm, kteří mohou být v budoucnu bezdomovectvím ohroženi. Mezi tyto osoby patří osoby čekající na propuštění z různých institucí, konkrétně věznic, zdravotnických zařízení, osoby dlouhodobě nezaměstnané, a v neposlední řadě, mladí lidé s problémovým chováním nebo lidé experimentující s drogami, bez přístřeší, kteří jsou navíc ohroženi sociopatologickými jevy (Marek, et al., 2012).

Výrazným problémem je výměna informací mezi lidmi bez domova a pracovníky sociální péče v daných zařízeních. V rámci sekundární prevence se vykonávají činnosti založené na sociální intervenci v bytech, podpoře a pomoci jednotlivcům či skupinám, ohrožených bezdomovectvím v důsledku, čeho by se mělo předcházet vzniku zadlužení jedince a vzniku bezdomovectví (Kliment a Dočekal, 2016).

V souvislosti s názvem této kapitoly je třeba upozornit na terciární prevenci, jejímž cílem je začlenit občana do společnosti, zabránit zhoršení následků stavu sociální a materiální potřeby. Autoři definují terciární stupeň prevence jako předpoklad pro vznik *"dostupného bydlení pro nemajetné osoby se sociálním znevýhodněním či pro osoby nacházející se v akutní krizi spojené se ztrátou bydlení z důvodu rozpadu manželství, návratu z výkonu trestu, ústavní výchovy či léčby"* (Marek, et al., 2012, s. 145).

Terciární prevence se uplatňuje, pokud již došlo k určitému patologickému jevu, jehož cílem je zabránit zhoršování, prohlubování a opakování patologických forem chování, v neposlední řadě úsilí o snížení rizik a zlepšení kvality života bezdomovců. Zároveň je terciární prevence uzamčena na podporu osob, kterým se ujímá bydlení, ale ještě se nestaly bezdomovci (Růžička, 2014).

V neposlední řadě je povědomí velmi důležitým preventivním faktorem prevence. Velký počet lidí bez domova nezná svá práva nebo povinnosti, a neumí prosazovat svá práva při jednání s úřady. Ve skutečnosti vidíme, jak úřady lidi bez domova vyhazují jako horké brambory. Zároveň by se v souvislosti s prevencí mělo dostat do povědomí fungování rodiny, dostupná bytová politika a širší dostupnost sociálního bydlení, povědomí o využívání dostupných sociálních služeb a v neposlední řadě i základní a odborné poradenství (Marek, et al., 2012).

„Člověk, který je ohrožený bezdomovectvím, potřebuje slyšet, že jeho stávající nepříznivá situace se s jeho snahou dá vyřešit a že se mu dostane odborné a kvalitní pomoci. (Průdková a Novotný, 2008, s. 64).

4.1 Odchod z ulice a opětovná reintegrace a intervence bezdomovců

Při odchodu z ulice dochází ke změně života bezdomovce, a to formou přesídlení a opětovného začlenění. Navzdory všem skutečnostem kdy, již jedinec není na ulici a dochází k postupnému začleňování, stále má všechny atributy bezdomovce. I když se přizpůsobil společnosti a dodržuje její pravidla stále nemá jistotu bydlení a živobytí, což ho činí závislým na sociální podpoře nebo na svých blízkých. (Vágnerová, et al., 2018).

Z výše uvedeného je zřejmé, že proces opětovného začlenění je jediným procesem, kterým člověk bez domova opouští ulici a je plně integrován do společnosti (Vágnerová, 2014).

V případě bezdomovců se pojmem proces při reintegraci rozumí složitý proces resocializace osoby, který se skládá z několika úrovní. Na psychologické úrovni se bezdomovec učí novým znalostem, obnovuje dovednosti, které ztratil, když žil na ulici, obnovuje vztahy, získává důvěru a zároveň se snaží vyrovnat s minulostí. Na druhou stranu v rámci sociální úrovně je bezdomovci poskytováno ubytování, bydlení, živobytí, práce, možné řešení příjmů a dluhů. U cíle lékařské úrovně je léčba závislostí a dalších psychiatrických poruch a onemocnění, které jednotlivec získal během svého života na ulici, což bylo nepochybně ve značné měřítku (Machyniaková, 2019).

„Proces opětovného začlenění lze rozdělit do tří základních fází. První fází je fáze podpory, která probíhá v nízkoterénních a terénních službách s cílem navázat kontakt s bezdomovci a získat jejich důvěru. Vzhledem k názvu této fáze je zřejmé, že materiální a potravinová pomoc a hygienické služby se provádějí především ve fázi podpory. V mnoha případech lidem bez domova postačuje k tomu, aby prošli pouze touto fází a v další fázi nechtějí pokračovat“ (Marek, et al., 2012, s. 36).

4.2 Impulsy ke změně životního stylu bezdomovce

Každý bezdomovec má své potřeby, což vede ke snaze změnit životní styl a opustit ulici. Bezdomovci potřebují jíst, zahřát se, potřebují oblečení, osobní hygienu a zdravotní péči. Sociální pracovník musí toto vše bezdomovci nabídnout, než s ním bude mluvit o změně životního stylu. Komplexní péče a pomoc bezdomovcům také znamená zabránit sociálnímu vyčlenění. Každý jednotlivec usilující o opětovné začlenění do společnosti musí samozřejmě čelit překážkám, které jsou ze své podstaty nepochybně také impulsy ke změně životního stylu. Jedná se o překážky osobního typu, jako jsou vnitřní pocity, ale také zaměstnání, bydlení, dluhy, závislosti a další (Barták, 2011).

V souvislosti s tím netřeba opomenout vyjádření bezdomovce Vojtěcha z Prahy: *„Když chcete odejít z ulice, musíte se všechno naučit znova. Musíte se naučit mluvit, dodržovat hygienu, abyste nesmrděli, nosit čisté oblečení. Pokud půjdete hledat pracovní místo, jako jsem ho šel hledat já, a budete smrdět, tak vám ho nikdo nedá. Všechno trvá mnohem déle“ (Havlík, 2019, s. 32).*

Významným impulsem ke změně životního stylu je vyřešení otázky nezaměstnanosti a nalezení si vhodného zaměstnání. Právo na práci je jedním ze základních sociálních práv

člověka, jehož realizace umožňuje zajistit jeho existenci. V české právní praxi je toto právo zaručeno v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku. Současně je zaměstnání hlavním zdrojem zajištění příjmů. Samozřejmě je potřebné nastavit vhodné parametry pro získání zaměstnání pro člověka bez domova. V mnohých případech jsou bezdomovci z různých příčin zaměstnaní jen na černo anebo jako brigádníci. Překážkou v získání zaměstnání je i určitá nechuť k změně daného režimu, v rámci, kterého je jedinec povinen ráno vstát a celý pracovní čas vydržet v práci. Z toho důvodu je nepochybně vhodným prvním krokem zaměstnání na sekundárním trhu práce a postupně si pomocí různých rekvalifikačních kurzů zvyšovat kvalifikaci a možnosti lepšího zaměstnání (Marek, et al., 2012).

Důležité je si uvědomit, že riziko nezaměstnanosti sdílí obecně větší část populace, avšak jeho rozložení je výrazně definováno směrem k více zranitelným skupinám na trhu práce. Mezi nejohroženější z nich patří skupiny postižené sníženou schopností adaptovat se na změny na pracovním trhu vzhledem k ztrátě znalostí a dovedností potřebných pro výkon zaměstnání (Čámský, et al., 2011).

Jak je již výše uvedena podpora ze strany rodiny, blízkých a přátel jako přirozená sociální síť podporující opětovné začlenění bezdomovců do společnosti je také významnou vzpruhou pro změnu životního stylu lidí bez domova (Marek, et al., 2012).

V neposlední řadě je také nutné poukázat na řešení otázky bydlení jako na impuls ke změně životního stylu člověka bez domova. Mnoho bezdomovců touží po vlastním bydlení, soukromí, pocitu domova a vřelém prostředí. Vysoká cena bydlení však převyšuje jejich možnosti. Pokud bezdomovec nemá možnost získat bydlení prostřednictvím nájemného, může získat bydlení v rámci programu reintegrace. Otázka bydlení je samozřejmě úzce spojena s větší odpovědností a možnostmi získání financí (Vágnerová, 2014).

5 Praktická část

Druhá polovina této bakalářské práce se skládá z empirické části. Hlavním aspektem praktické části je zaměření na podstatu otázek týkajících se na současný pohled bezdomovectví ve společnosti v 21. století. Cílem bakalářské práce je tedy především zmapovat situaci na problematiku bezdomovectví a zjistit, jak v dnešní hektické době jsou vnímáni lidé bez domova a zda je vůbec současná společnost ochotna pomoci. Dotazování bylo provedeno v období 3 měsíců září, října a listopadu 2021 v Městech Bruntálu, Břidličné, Rýmařova ale také v části Opavy Kateřinky.

5.1 Představení výzkumné instituce

Hlavní organizace pro mou bakalářskou práci Bezdomovectví, příčiny a řešení byla oslovena organizace, která hraje významnou roli v pomoci lidem bez domova či lidem, kteří se stávají ohroženi bezdomovectvím. Organizace, ve které je podstatou srdce bohu ruce lidem byla založena v roce 1865, metodistickým kazatelem Frankem Gieruldsenem. Armáda spásy je křesťanskou organizací působící cca ve 30 zemích na celém světě. V Československu Armáda spásy zahájila své působení v roce 1919 až do roku 1950, kdy byla díky režimu násilně ukončena. Od roku 1990 se Armáda spásy zaregistrovala nově jako občanské sdružení. V roce 2013 byla zaregistrována také jako církev. V současnosti Armáda spásy působí v několika městech, a to v Ostravě, Opavě, Brně, Karlových Varech, Krnově, Havířově, Přerově, Šumperku, Jirkově, Frýdku-Místku, Bohumíně, Kopřivnici, Chodově a samozřejmě v hlavním městě v Praze. Hlavním cílem Armády spásy je podpora potřebným lidem, kteří, se ocitli v těžké sociální situaci. Nejedná se jen o materiální pomoc. Často lidé v nouzi vyhledávají duchovní pomoc pro ně tolik potřebná a užitečná. Organizace pomáhá v různých směrech, kde se klade důraz na církev. Pomáhá v sociálních službách, zdravotní péči, v zaměstnání znevýhodněných osob, sociálním bydlení a humanitární pomoci při katastrofách.

5.2 Zvolená metodologie a výzkumné metody

Důležitou roli v praktické části této bakalářské práce se stal kvantitativní výzkum.

Jedná se o výzkumnou metodu, kde bylo použito dotazníkové šetření. Zvolená metoda se hojně využívá v různých oborech, a proto se stal nedílnou součástí tohoto výzkumu.

Písemné dotazování které, je zde použito je častou metodou u kvalitativního výzkumu, je méně náročná na finance a umožňuje oslovit větší počet lidí. Respondenti se věnují zodpovězení předem daných otázek. Anonymní dotazník se skládal ze 25 položek s typem uzavřených a polouzavřených otázek. U uzavřených otázek se používala odpověď s možností ANO NE NEVÍM. Na polootevřené otázky bylo možno odpovědět, JINÉ a UVEĎTE. Celkový počet respondentů zapojených do výzkumu byl 96, kdy se vrátilo 89 plně vyplněných dotazníků. Respondenti byli oslovoováni v Moravskoslezském kraji během 3 měsíců. (září, říjen, listopad 2021). Respondenti zde uváděli odpovědi dle svého uvážení. Forma dotazníkové metody byla zároveň vytvořena s možností osobních setkání s lidmi, kteří se věnují pomoci lidem bez domova a setkání se samotnými bezdomovci. Informace, které byly sesbírány pro zpracování bakalářské práce, poskytovaly dostatečný náhled a informace k možnosti zpracovat data pro kvantitativní výzkum.

Data byla zpracována, pomocí počítačových programů, Microsoft Word zde byly použity tabulky i grafy.

Pro kvantitativní výzkum této bakalářské práce byl zkoumaný soubor sestaven z osob (ženy, muži) věkové kategorie od 18–65 let, tyto data vyznačuje tabulka č.1 a 2. Tabulka č.3 vyjadřuje nejvyšší dosažení vzdělání respondentů. Dotazník vyplňovali respondenti v oblasti Moravskoslezského kraje.

5.3 Cíl výzkumu a volba výzkumných otázek

Stanovené hypotézy i výzkumné otázky byly sestavené dle nejčastějších dotazů laické veřejnosti na otázky problematiky bezdomovectví. Motivace u této bakalářské práce byla především setkání jak se samotnými bezdomovci, tak i s lidmi, kteří poskytují pomoc lidem bez domova či lidem ohroženým bezdomovectvím. Hlavním cílem tohoto výzkumného šetření bylo především zjištění pohledu bezdomovectví dnešní společností v určitých

oblastech týkajících se problematiky bezdomovectví. Zda je či není ochotna společnost pomoci, a především zjištění jaká je míra informovanosti o problematice týkající se ztráty domova. Průzkum výpovědi se prováděl u skupiny dotazovaných, jak ze strany laické veřejnosti, tak i ze strany profesionálů. Hlavní cíl této bakalářské práce není jen jedinou myšlenkou dotazníkového výzkumného šetření ale především analýza tématu. Práce se zabývá spoluprací s organizacemi, které podílí na pomoci bezdomovcům. Data, které se získaly mají poukázat nejenom na problematiku bezdomovectví a také hlavní příčiny zavržení u dnešní společnosti.

Závěr této práce poukazuje na shrnutí kvantitativního výzkumu, a to především potvrzení či vyvrácení určených hypotéz. Výsledkem aplikační části bakalářské práce je zhodnocení a vytvoření informačního manuálu pro zvýšení informovanosti společnosti v oblasti bezdomovectví.

5.4 Stanovení výzkumných hypotéz

V období měsíců září, října a listopadu 2021 v Moravskoslezském kraji byl realizován výzkum, pro které byly stanoveny tři hlavní hypotézy:

Hypotéza č.1:

Více než 50 % respondentů se domnívá, že v dnešní době za nejčastější příčinu vzniku bezdomovectví je nepochybně nesplacení svých dluhů.

U hypotézy č.1 se domnívá, že respondenti jako z hlavních příčin vzniku bezdomovectví uvedou dluhy, které poukazují na jeden ze závažných problémů vyskytující se u osob, které se ocitnou na ulici. Potvrzení či vyvrácení hypotézy nastíní míru informovanosti současné společnosti k otázce problematiky zadluženosti osob kteří se ocitli na ulici.

Hypotéza č.2:

30 % respondentů se domnívá, že jeden z hlavních důvodů, proč člověk není schopen se resocializovat (adaptovat se) znovu do společnosti je neschopnost získání a udržení si bydlení.

Hypotézou 2 vyvstává problém resocializace bezdomovce. Dalším z důvodů prohlubování bezdomovectví je získání a následné neschopnosti udržet si stálé bydlení. I tyto faktory mají

za následek prohlubování problémů bezdomovectví. Díky tomu se tato skupina obyvatel stává pro společnost sociálně slabá a dochází k jejich pozvolnému vyloučení.

Hypotéza č.3:

K poskytnutí pomoci pro bezdomovce je méně než 25 % dotázaných ochotná pomoci alespoň formou občasně pomoci jako je jídlo, ošacení či menší obnos peněz.

U hypotézy č.3 se předpokládá, že respondenti jsou částečně ochotni pomoci, ať už se jedná o pomoc materiální či finanční. Záleží na míře solidarity a ochoty pomáhat této skupině obyvatel.

5.5 Charakteristika zkoumaného souboru

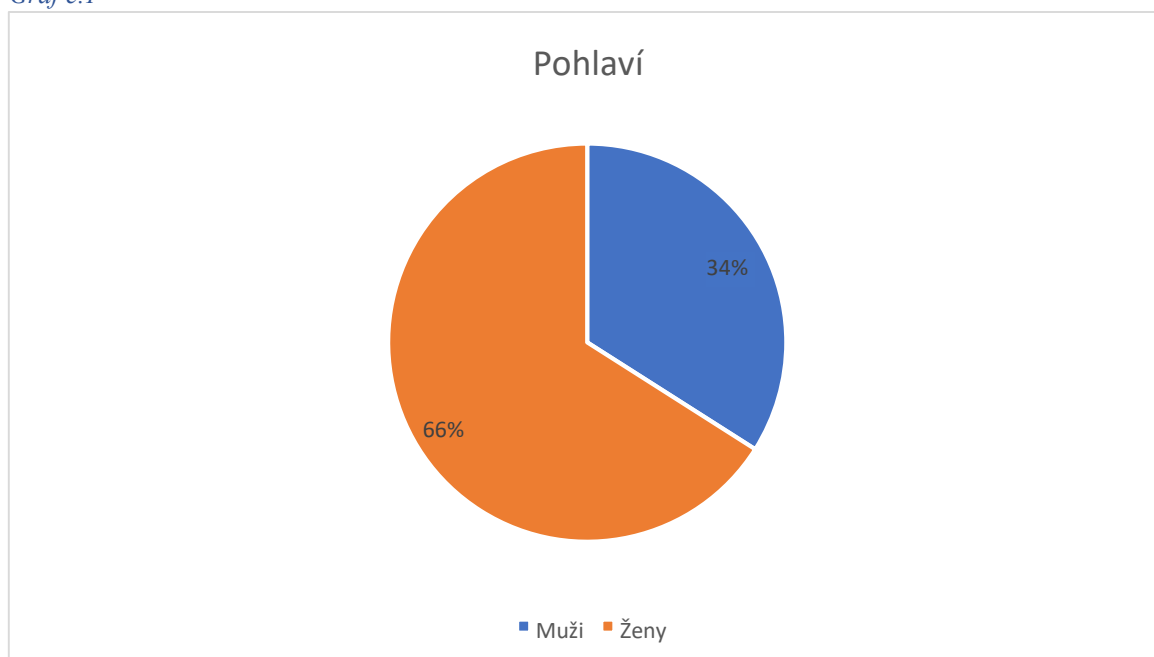
Pro kvantitativní výzkum této bakalářské práce byl zkoumaný soubor dle první demografické otázky rozdělen na ženy a muže. **Tabulka č.1** uvádí zastoupení pohlaví. Z tabulky vyplývá, že se zúčastnilo celkem 89 respondentů z toho bylo 30 mužů (34 %) a 59 žen (66 %).

Tabulka č.1

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muži	30	34
Ženy	59	66
Celkem	89	100

Tabulka č.1 vyjadřuje pohlaví respondentů – vlastní zdroj, vlastní zpracování

Graf č.1

Graf č. 1 - Rozdělení respondentů dle pohlaví – vlastní zdroj, vlastní zpracování

Pod text dejte Váš komentář k tab. a grafu č.1

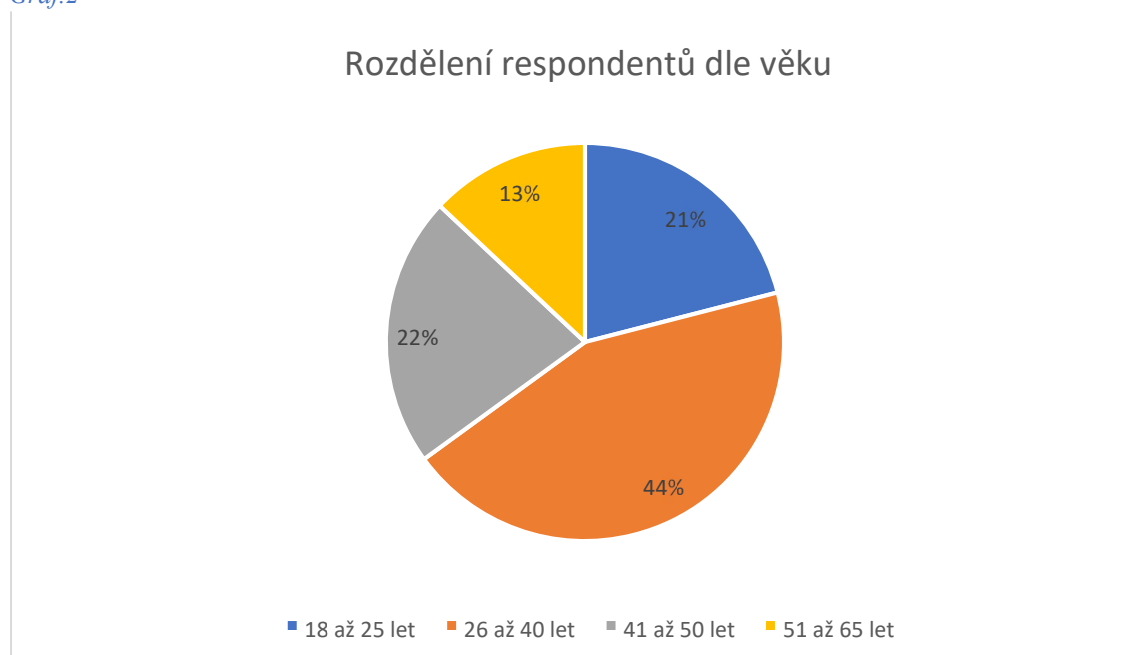
Jako druhý zkoumaný soubor byl uveden věk respondentů. **Tabulka č.2** uvádí výsledné hodnoty věku respondentů. Respondenti ve věku 26 až 40 let jsou nejvíce zastoupenou skupinou. Jedná se o 39 respondentů tj. (44 %). Věk respondentů je rozdělen od 18 do 65 let.

Tabulka č.2

Rozdělení dle věku respondentů	(Ač)Absolutní četnost	(Rč)Relativní četnost
18 až 25 let	18	21
26 až 40 let	39	44
41 až 50 let	20	22
51 až 65 let	12	13
Celkem	89	100

Tabulka č.2 vyjadřuje věk respondentů – vlastní zdroj, vlastní zpracování

Graf.2

Graf č. 2 - Rozdělení respondentů dle věku – vlastní zdroj, vlastní zpracování

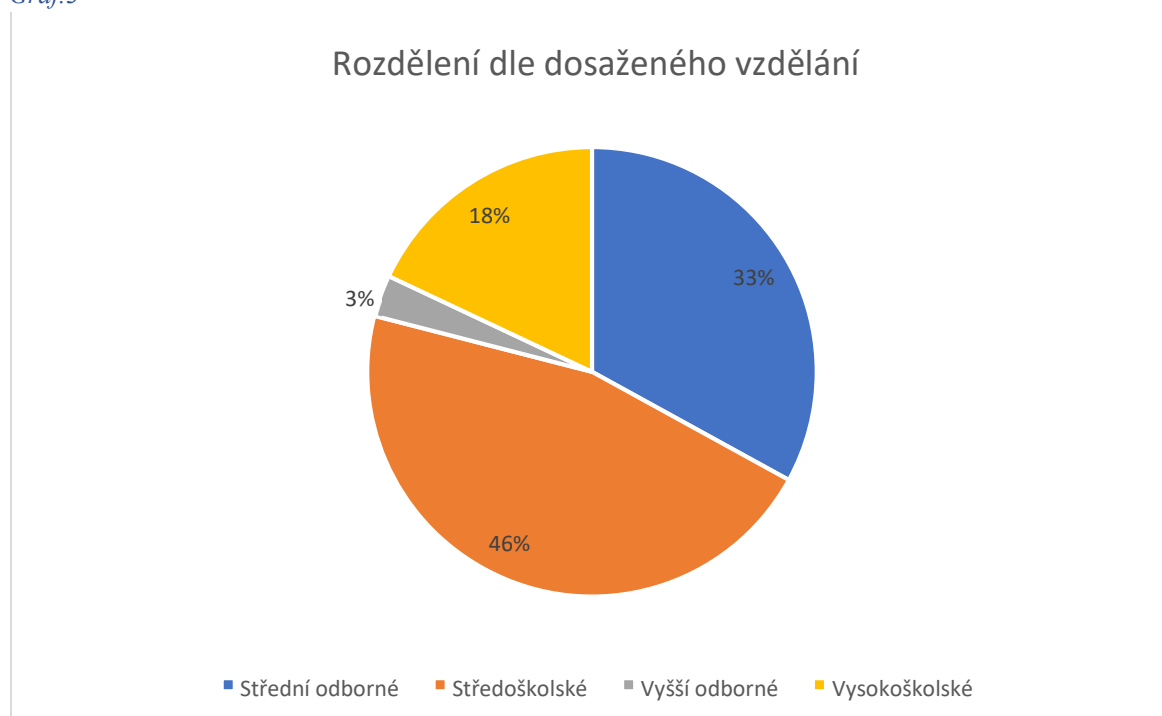
Tabulka č.3 poukazuje na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Z tabulky je patrné, že nejvíce 41 respondentů má dokončené středoškolské vzdělání. Další v pořadí je 16 respondentů s dokončeným vysokoškolským vzděláním. Tři respondenti mají vyšší odborné vzdělání, poslední skupina má střední odborné vzdělání z 29 respondentů.

Tabulka č.3

Rozdělení dle dosaženého vzdělání	(Ač) Absolutní četnost	(Rč) Relativní četnost
Střední odborné	29	33
středoškolské	41	46
vyšší odborné	3	3
vysokoškolské	16	18
Celkem	89	100

Tabulka č.3 vyjadřuje maximální dosažené vzdělání – vlastní zdroj, vlastní zpracování

Graf.3

Graf č. 3 – vyjadřuje maximální dosažené vzdělání – vlastní zdroj, vlastní zpracování

5.6 vyhodnocení výzkumu

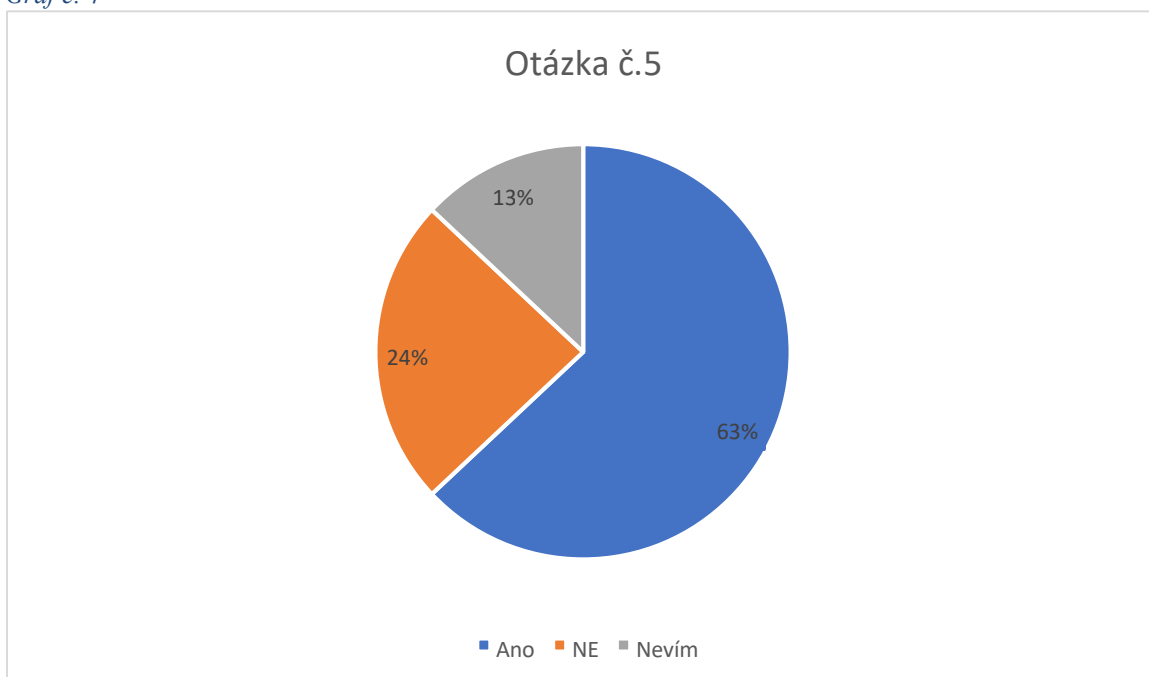
Vyhodnocení otázek dotazníku. Otázky č. 1,2 a 3 se týkají informací ohledně, pohlaví, věku a maximálního dosaženého vzdělání. Otázky čísla 5,6,13,14 a 20 se týká hypotézy č.1.

Jednalo se o otázky, které nastíní příčiny vzniku bezdomovectví.

Otázka 5: Myslíte si, že jedna z nejčastějších příčin bezdomovectví v současné době je nesplacení dluhů?

Ano, odpovědělo 56 respondentů, tj. (63 %), 21 respondentů, tj. (24 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti tedy 12 tj. (13 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 4

Graf č. 4 – váže se k otázce dotazníku č. 5 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

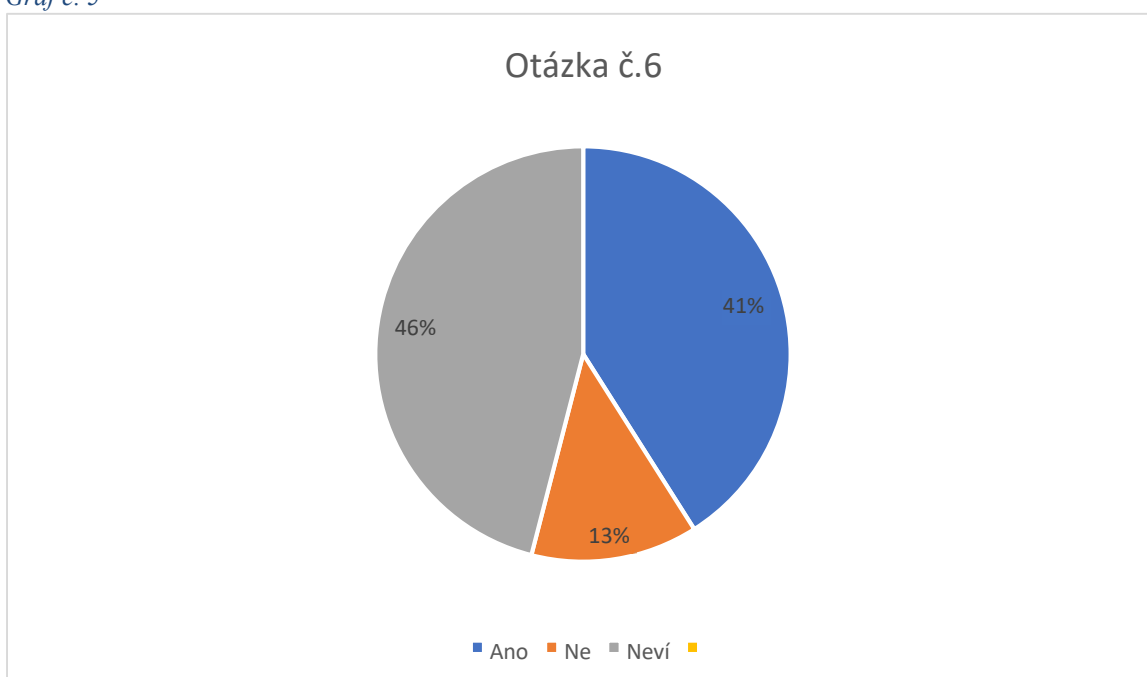
Vyhodnocení otázky č.5

U otázky č. 5 je položen dotaz, zda si respondenti myslí, že jednou z nejčastějších příčin bezdomovectví v současné době je nesplácení dluhů. Z vyhodnocení vyplívá, že respondenti vidí z 63 % příčinu bezdomovectví nesplácení dluhů. Problémy míry zadluženosti občanů je skutečný a významný problém, který často vede k sociálnímu vyloučení osob ze společnosti.

Otázka 6: Je neschopnost ekonomického myšlení důvod pro vznik bezdomovectví? U této otázky odpovědělo:

Ano odpovědělo 36 respondentů tj. (41 %), 12 respondentů tj. (13 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti tedy 41 tj. (46 %) odpověděli Nevím.

Graf č. 5

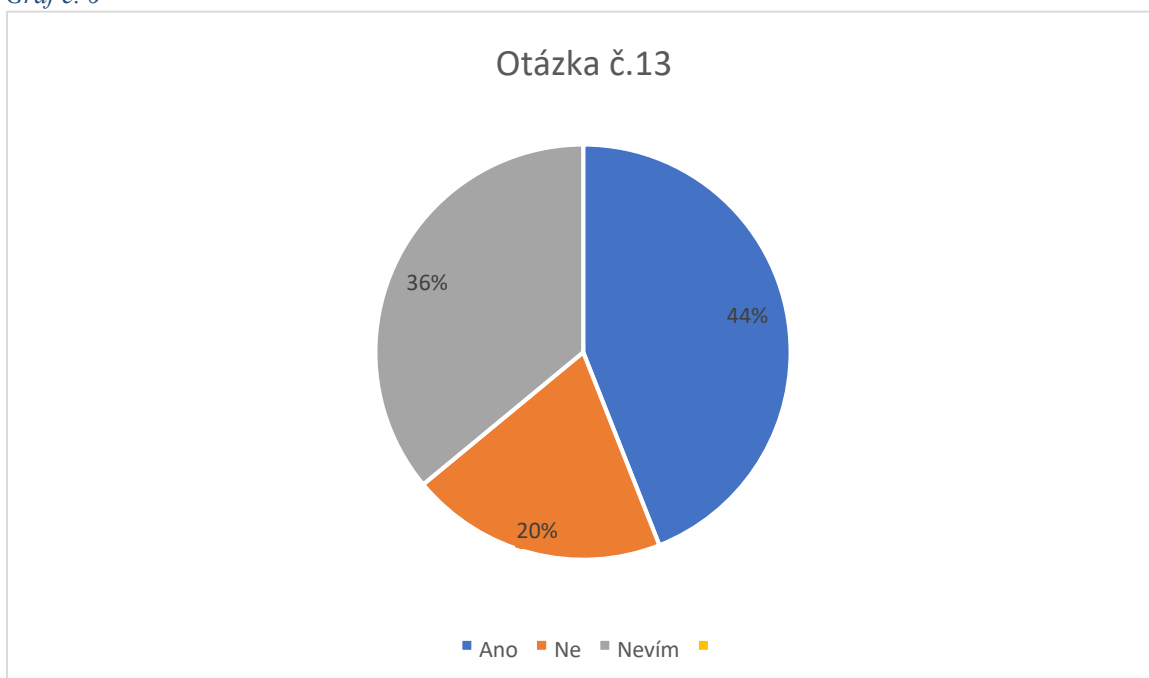
Graf č. 5 – váže se k otázce dotazníku č. 6 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

Vyhodnocení otázky č.6

Otázka se týkala neschopnost ekonomického myšlení, jako důvod pro vznik bezdomovectví. U 41 % uvádí respondenti, že neschopnost ekonomického myšlení může být důvod pro vznik bezdomovectví. Důležité je udržet stabilní ekonomickou situaci, která by zabraňovala ke vzniku propadu na ulici. Jako například peněžní rezervy v rodině a stabilní pracovní morálka a pracovní návyky, které lidé bez domova rychle ztrácí při pobytu na ulici.

Otázka 13: Je ve vašem okolí někdo, kdo se stal dlouhodobě nezaměstnaný nebo má problémy se svojí finanční situací? Ano odpovědělo 39 respondentů tj. (44 %) 18 respondentů tj. (20 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti tedy 32 tj. (36 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 6

Graf č. 6 – váže se k otázce dotazníku č.13 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

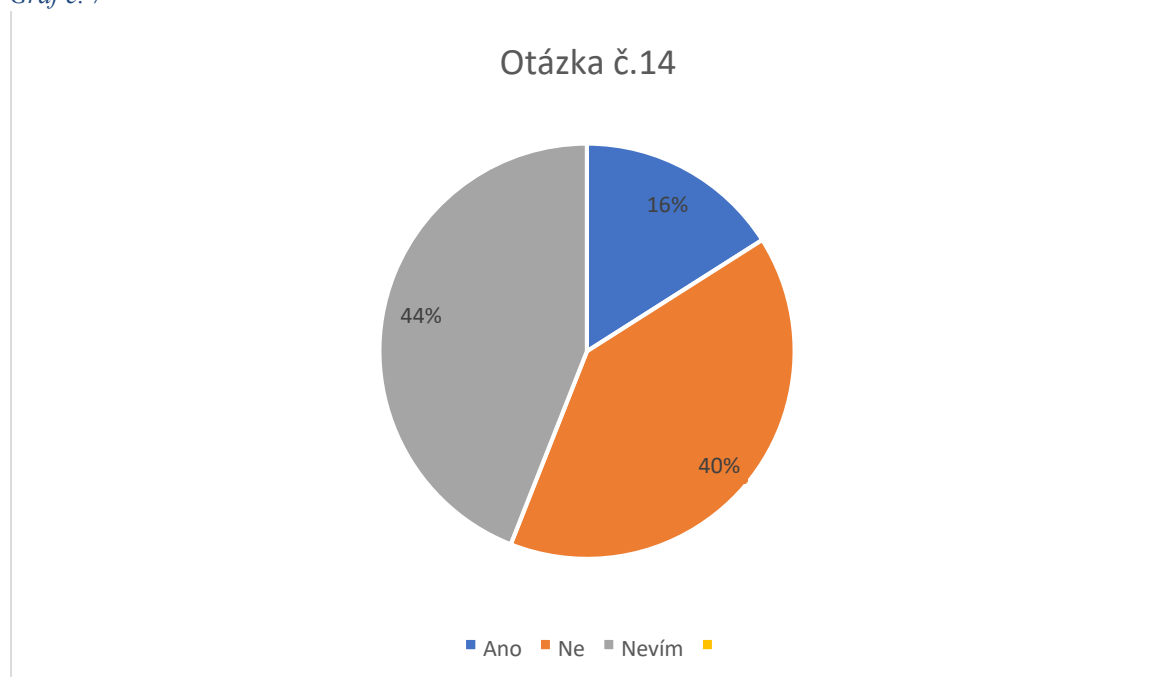
Vyhodnocení otázky č.13

Při vyhodnocení otázky č.13 respondenti uvádí, že ze 44 % zná ve svém okolí, někoho, kdo se stal nezaměstnaným anebo má problémy se svojí finanční situací. Nejenom současné době řada lidí má problémy s financemi, je to následek více jak dvou let omezování a zákazů. Je otázkou jak moc dané omezení a zakazy mohly přispět k nárůstu bezdomovectví. Je to jen otázka času, jak se tyto restriktce projeví.

Otázka 14: Myslíte si, že jsou bezdomovci schopni splatit své dluhy?

Ano odpovědělo 14 respondentů tj. (16 %), 36 respondentů tj. (40 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti tedy 39 tj. (44 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 7

Graf č. 7 – váže se k otázce dotazníku č.14 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

Vyhodnocení otázky č.14

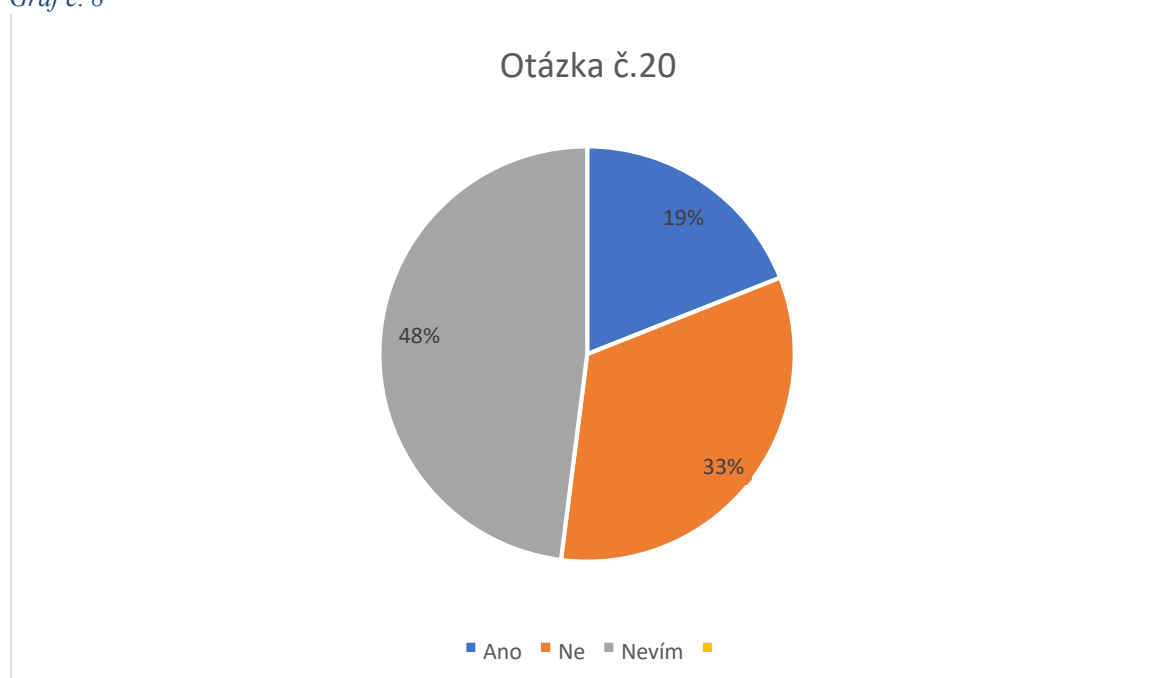
U otázky č.14 respondenti odpovídají, zda myslí, že jsou bezdomovci schopni splatit své dluhy?

40 % respondentů odpovědělo, že si myslí že ne. Je patrné, že pohled společnosti na bezdomovectví je stále dosti kritický, a společnost vnímá bezdomovce jako člověka, který svojí tíživou situaci převážně řešit nechce a poměrná část si myslí, že resocializace dané skupiny je zbytečná.

Otázka 20: Myslíte si, že člověk bez domova je schopen si udržet zaměstnání a postupně řešit své pohledávky a jiné věci důležité pro resocializaci?

Ano odpovědělo 18 respondentů tj. (19 %), 29 respondentů tj. (33 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti tedy 44 tj. (48 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 8

Graf č. 8– váže se k otázce dotazníku č.20 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

Vyhodnocení otázky 5,6,13,14,20, byly sestaveny tak, aby vypověděly, jakou roli hraje zadlužení v otázce vzniku bezdomovectví, tedy aby došlo k potvrzení, či vyvrácení hypotézy č.1. Je patrné, že problém v podobě zadlužení dnešní společnost vnímá jako jeden z nejčastějších a nejvýznamnějších problémů k cestě stát se člověkem bez domova. Z výpovědí respondentů vyplívá, že problémy z nesplácení dluhů jsou mnohdy důvody, kdy lidé kolem nás ztrácí schopnost setrvat ve společnosti a dochází k pozvolnému vyloučení ze společnosti. Proto prevence bezdomovectví se neobejde bez řešení tohoto závažného problému. Je zapotřebí si uvědomit kolik v současnosti osob může být a je ohroženo bezdomovectvím, které bylo zapříčiněno nesplácením dluhů. Společnost si dle výsledků dotazníkového šetření uvědomuje jeden z hlavních problémů současného bezdomovectví. Rovněž vyplívá také to, že stále více osob má problémy se svojí finanční situací. Situace je

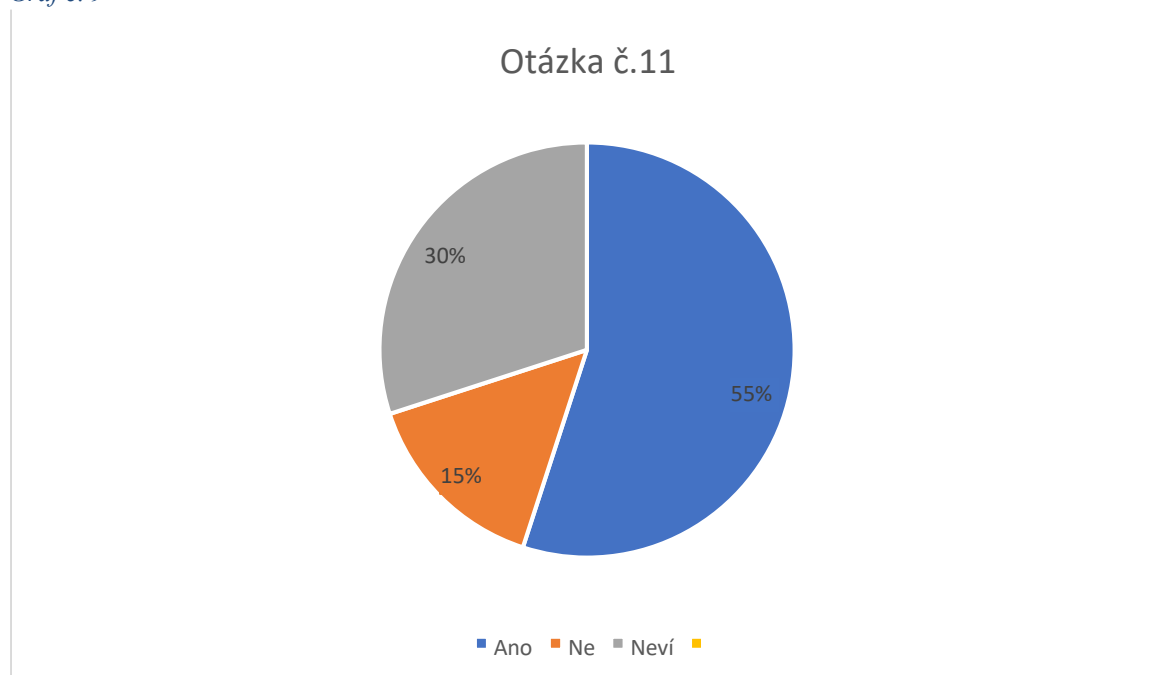
ovlivněna v současné době více jak dvěma roky nejistot a omezení, které jsme byli nuceni čelit v podobě pandemie. Otázka nezaměstnanosti a neschopnost splácet své závazky nebyly nikdy tak aktuální, jak je tomu v současné době. Hypotéza č. 1 dle shrnutých výsledků se potvrdila.

Otázky 11,16,17,18,22, byly sestaveny tak aby vypověděly o důvodech resocializaci bezdomovců, především pak jde o špatnou bytovou politiku a neschopnost udržet či získat bydlení u sociálně slabých osob.

Otázka 11: Myslíte si, že současný sociální systém dokáže adekvátně reagovat na potřeby bezdomovců?

Ano odpovědělo 49 respondentů tj. (55 %), 13 respondentů tj. (15 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti tedy 27 tj. (30 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 9

Graf č. 9– váže se k otázce dotazníku č.11– vlastní zdroj, vlastní zpracování

Vyhodnocení otázky č.11

Myslíte si, že současný sociální systém dokáže adekvátně reagovat na potřeby bezdomovců? Převážná část respondentů odpovědělo, že ano. Je otázkou, zda se to týká všech důležitých potřeb. Sociální systém v ČR je skutečně na velmi dobré úrovni a respondenti si tuto skutečně uvědomují. Avšak např. potřeby získání a udržení bytu pro člověka sociálně slabého je v dnešní době takřka nadlidský výkon.

Otázka 16: Jak si myslíte, že bezdomovci řeší svojí, otázku ohledně bydlení?

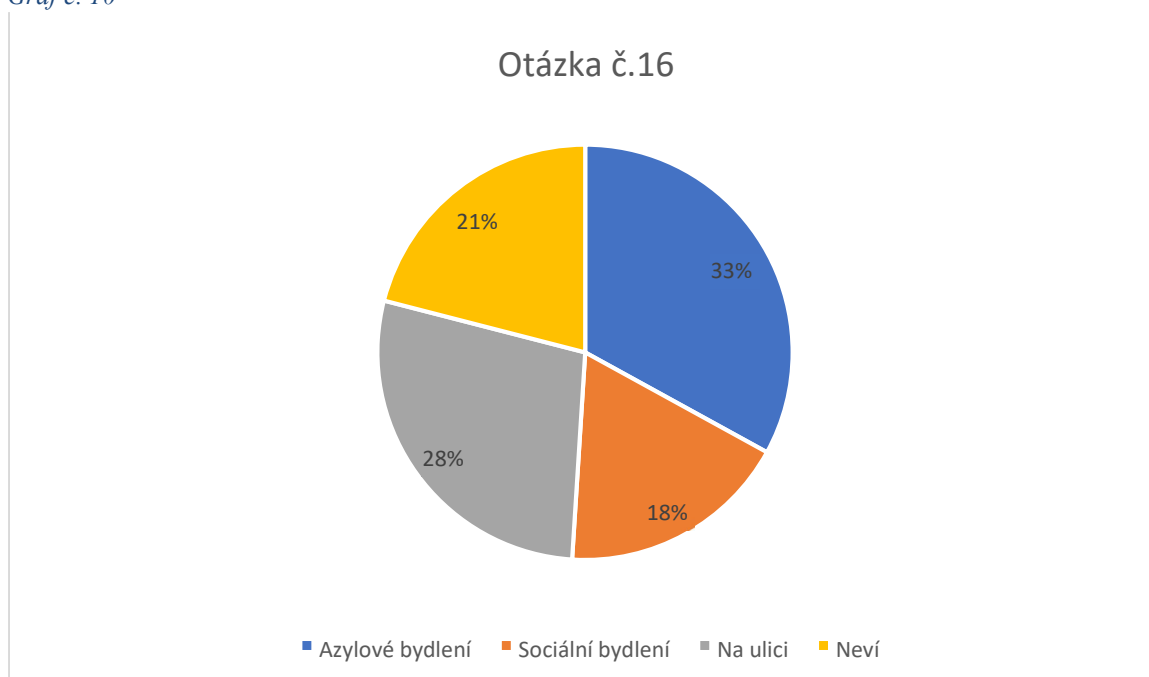
Azylové bydlení uvádí 29 respondentů tj. (33 %),

Sociální bydlení uvádí 16 respondentů tj. (18 %),

Na ulici uvádí 25 respondentů tj. (28 %), a 19

respondentů tj. (21 %) Neví.

Graf č. 10

Graf č. 10 – váže se k otázce dotazníku č.16– vlastní zdroj, vlastní zpracování

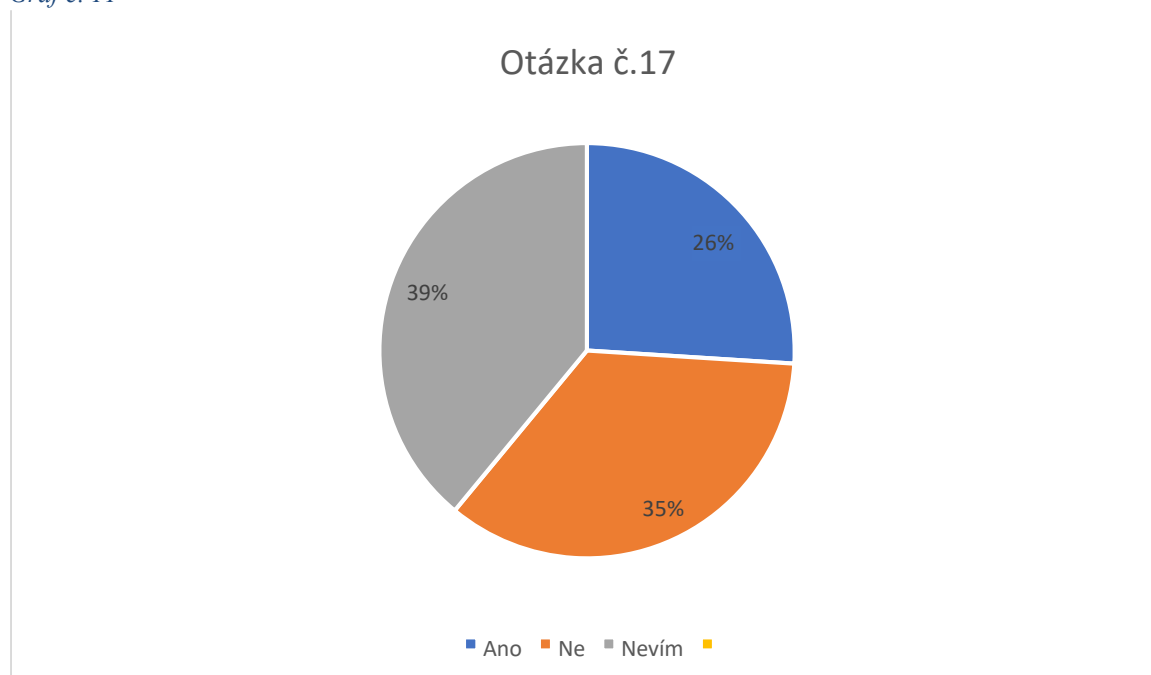
Vyhodnocení otázky č.16

Jak si myslíte, že bezdomovci řeší svojí, otázku ohledně bydlení? Současný systém služeb pro bezdomovce je zabezpečen chráněným bydlením. Ať už se jedná o azylové domy, sociální bydlení či jiný druh získání bydlení. Bezdomovci mají k dispozici možnost bydlení s možností začátku znovu začlenění zpět do společnosti. Tento krok pro bezdomovce nebývá často jednoduchý je však jedním krokem pomoci. Respondenti dle grafu č. 16 mají alespoň nějaký náhled k otázce řešení bydlení u bezdomovců.

Otázka 17: Myslíte si, že existuje dostatek tzv. startovacích míst k bydlení pro lidi bez domova?

Ano odpovědělo 23 respondentů tj. (26 %), 31 respondentů tj. (35 %) odpovědělo Ne a zbylí respondenti tedy 35 tj. (39 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 11

Graf č. 11 – váže se k otázce dotazníku č.17 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

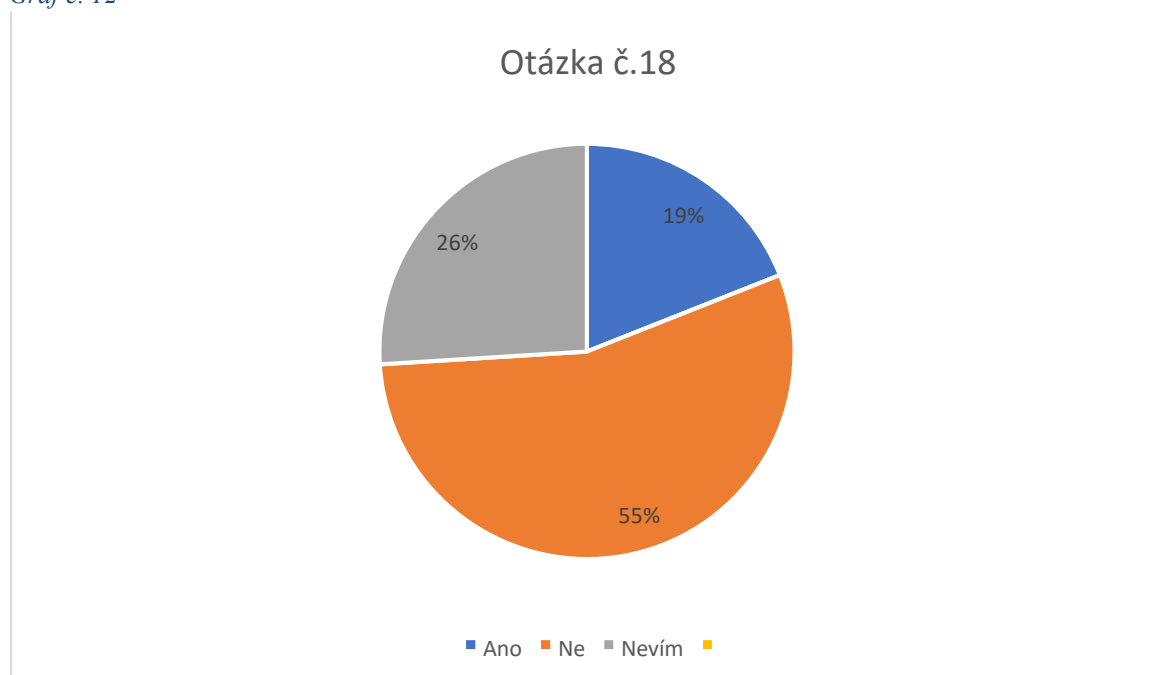
Vyhodnocení otázky č.17

Otázka s číslem 17 je zaměřena na existenci dostatek tzv. startovacích míst k bydlení pro lidi bez domova? Tato otázka je zařazena do dotazníku pro zjištění, zda si respondenti uvědomují problematiku získání stálého bydlení u sociálních vyloučené skupiny obyvatel. Ano odpovědělo 23 respondentů.

Otázka 18: Znáte někoho v okolí, kdo využívá služeb organizací pro bezdomovce?

Ano odpovědělo 17 respondentů tj. (19 %), 49 respondentů tj. (55 %) odpovědělo Ne a zbylí respondenti tedy 23 tj. (26 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 12

Graf č. 12– váže se k otázce dotazníku č.18– vlastní zdroj, vlastní zpracování

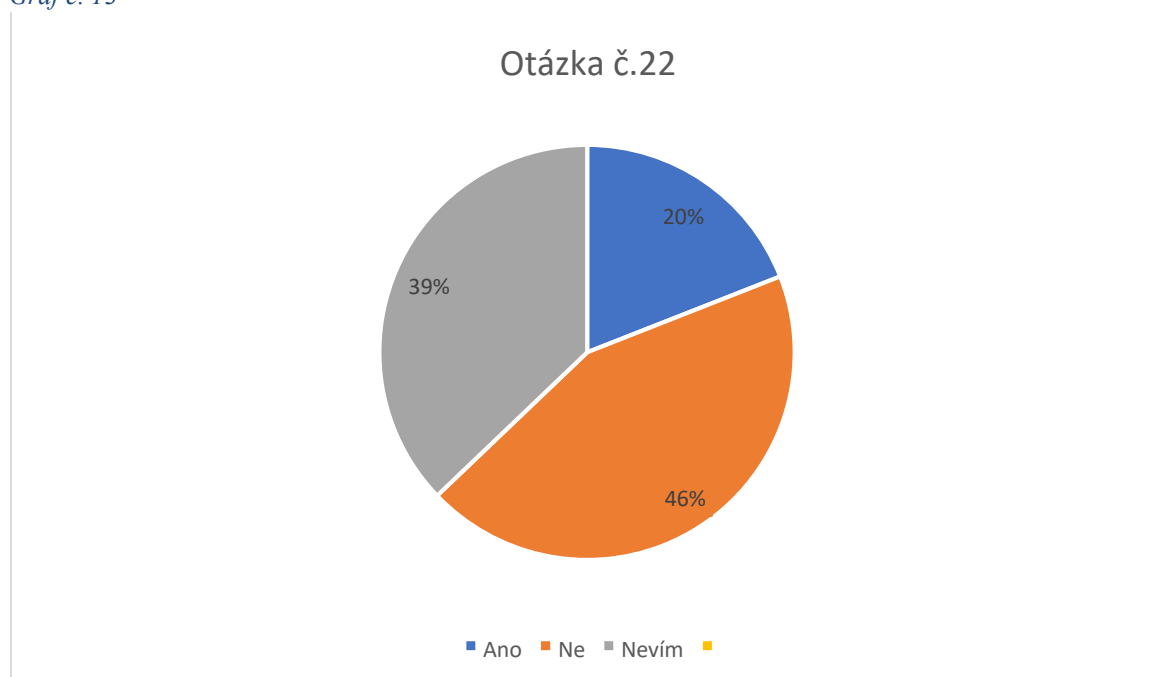
Vyhodnocení otázky č.18

U otázky, zda respondent zná někoho, kdo využívá sociální služby pro bezdomovce 55 % odpovědělo Ne. Lze se tedy domnívat, že povědomí společnosti o pomoci bezdomovců není zcela dostačující. Může to mít spojitost s otázkou kdy se ptáme respondentů, zda je současný sociální systém v rámci bezdomovectví dostačující. Kdy 55 % respondentů uvedlo ano. Avšak respondenti dále uvedli, u otázky č. 25 zda znají někoho kdo aktivně pomáhá nejen bezdomovcům zde odpovědělo jen 18 % ano. To by znamenalo, že zjištění, že v povědomí respondentů je skutečnost, že služby pro bezdomovce jsou adekvátní ale tím zájem společností končí.

Otázka 22: Měla by obec či město uvažovat o podpoře bydlení pro bezdomovce?

Ano odpovědělo 18 respondentů tj. (20 %), 41 respondentů tj. (46 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti tedy 30 tj. (34 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 13

Graf č. 13– váže se k otázce dotazníku č.22– vlastní zdroj, vlastní zpracování

Jedním z nejvýraznějších problémů, které se týkají resocializaci osob bez přístřeší je neschopnost si udržet bydlení. Z pohledu ekonomického vývoje v České republice dochází k neutuchajícímu vývoji, který má za důsledek deregulaci nájemného za posledních několik let. Díky tomu roste počet osob, kteří nedosáhnou na standardní bydlení. Tento problém se týká především mladých rodin, seniorů, zdravotně znevýhodněných a sociálně slabých jedinců. V posledních letech roste počet osob, kteří jsou ohroženy ztrátou bydlení. Všechny tyto osoby jsou v konečném důsledku skupinou, která je ohrožena sociálním vyloučením. U osob bez domova existuje další překážka k získání bydlení, a to v podobě vyloučení ze strany pronajímateli, ti vnímají bezdomovce jako osoby s vleklým rizikem. Společnost si uvědomuje, že současný trh nedokáže dostatečně reagovat u těchto osob. Výpovědi respondentů se shodují na skutečnostech, že péče o sociálně slabé by měl realizovat stát. Co

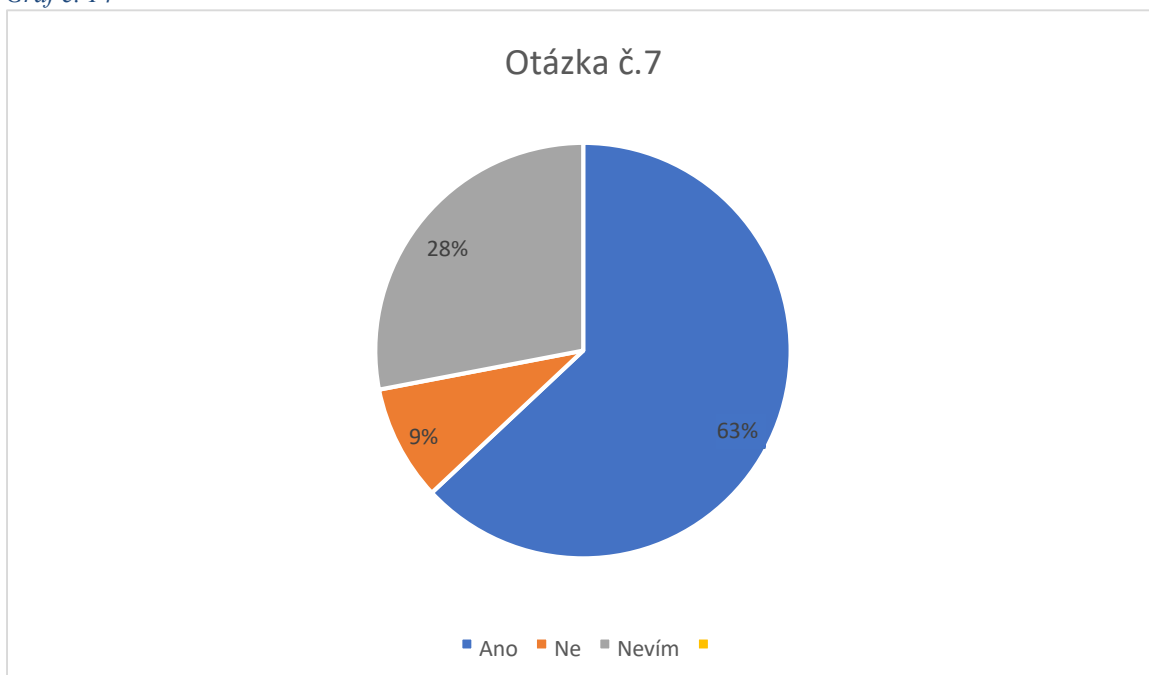
se týče, zda by se měla obec účastnit na realizaci podpory bydlení pro bezdomovce jen 20 % respondentů uvedlo že ano. Může to být zapříčiněno nepříznivému vývoji bytové politiky v České republice, kdy stále více lidí má problémy s udržení bydlení. Hypotéza č.2 se tímto zjištěním potvrzuje.

Vytvoření otázek 7,9,10,24,25 byly interpretovány tak, aby co nejlépe zmapovaly otázky týkající se pomoci bezdomovcům ze strany společnosti.

Otázka 7: Myslíte si, že společnost je vůči bezdomovcům zdrženlivá a příliš kritická?

Ano odpovědělo 56 respondentů tj. (36 %), 8 respondentů tj. (9 %) odpovědělo Ne, a zbylí respondenti 25 tj. (28 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 14

Graf č. 14 – váže se k otázce dotazníku č.7 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

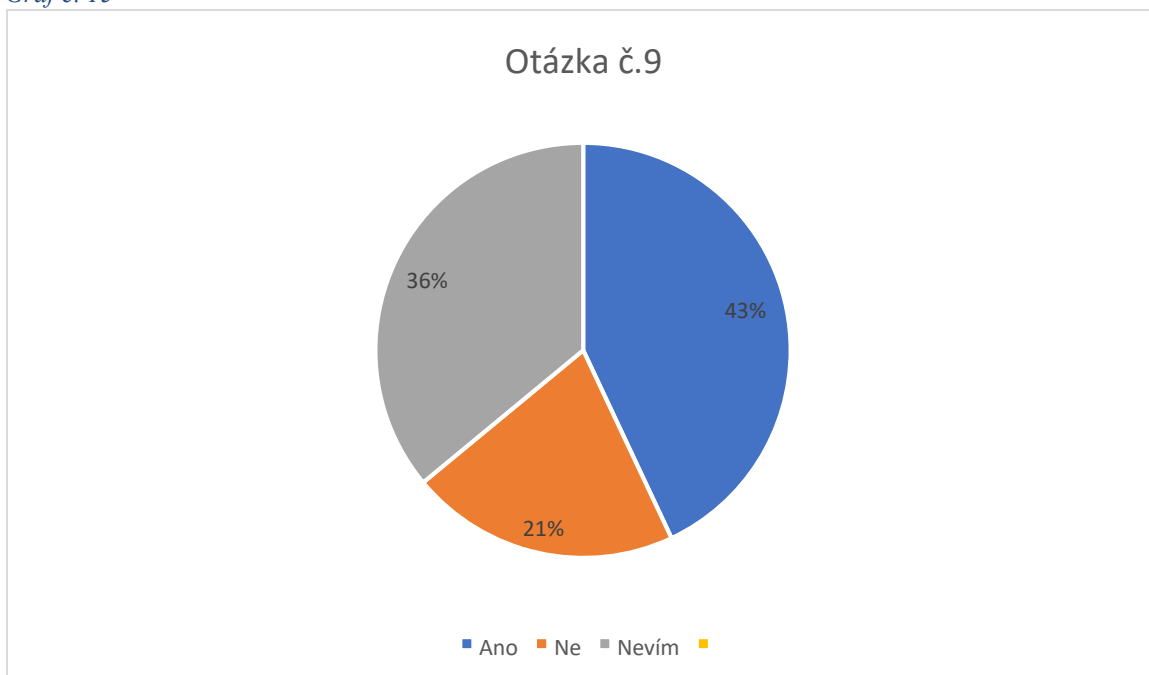
Vyhodnocení otázky č.7

Z 36 procent respondenti uvádí, že společnost je skutečně příliš zdrženlivá a kritická vůči lidem bez domova. Z vyhodnocení výsledků vyplývá, že současný postoj k lidem bez domova je něco dvojsmyslného. Jedná se o kombinaci soucitu ale i odporu. Může to být zapříčiněno především neupraveným zevnějškem a zápachem těchto osob. Nejen díky tomuto je bezdomovectví práno jako něco odpudivého a pro společnost nepřijatelného.

Otázka 9: Pomohli jste někdy nějakému bezdomovci?

Ano odpovědělo 38 respondentů tj. (43 %), 19 respondentů odpovědělo Ne tj. (21 %) a zbylí respondenti tedy 32 tj. (36 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 15

Graf č. 15– váže se k otázce dotazníku č.9– vlastní zdroj, vlastní zpracování

Vyhodnocení otázky č.9

Tato otázka poukazuje na skutečnost, zda respondenti pomohli někdy nějakému bezdomovci. Z výsledků vyplývá, že až 43 procent skutečně pomohlo. Jedná se spíše pomoc ve formě pár drobných či cigaret nejedná se většinou o větší přispění.

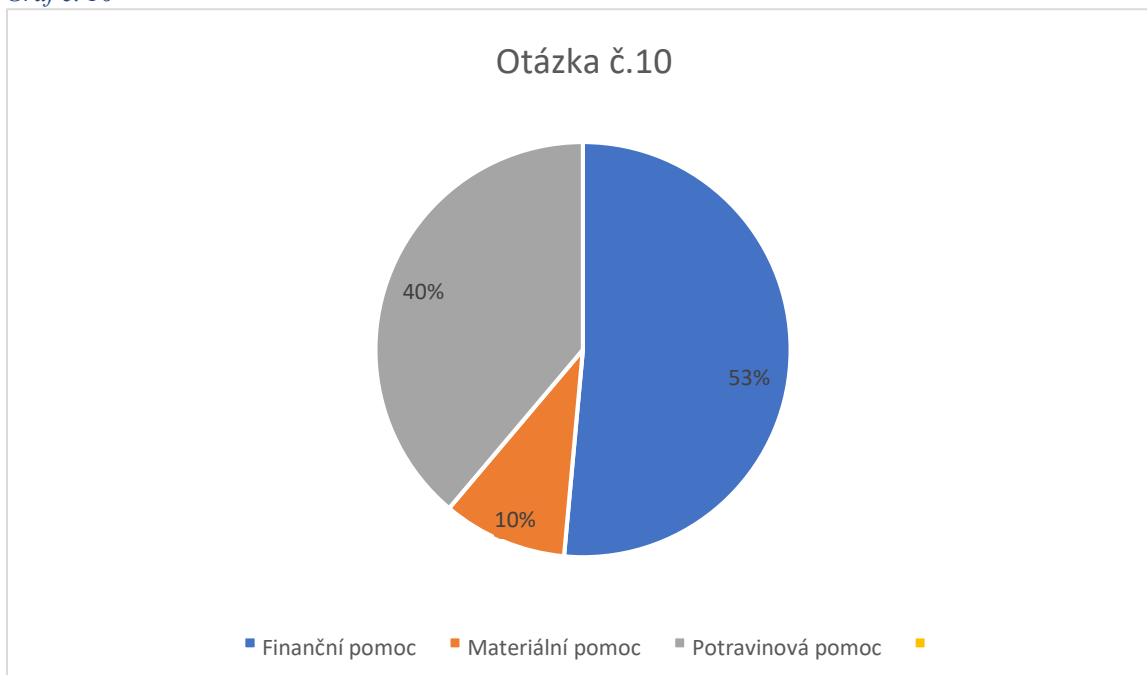
Otázka 10: Jakým způsobem jste ochotni pomoci.

A) finanční pomoc, 48 respondentů tj. (53 %)

B) materiální pomoc, 9 respondentů tj. (10 %)

C) pomoc potravinová 32 respondentů tj. (36 %)

Graf č. 16

Graf č. 16– váže se k otázce dotazníku č.10 – vlastní zdroj, vlastní zpracování

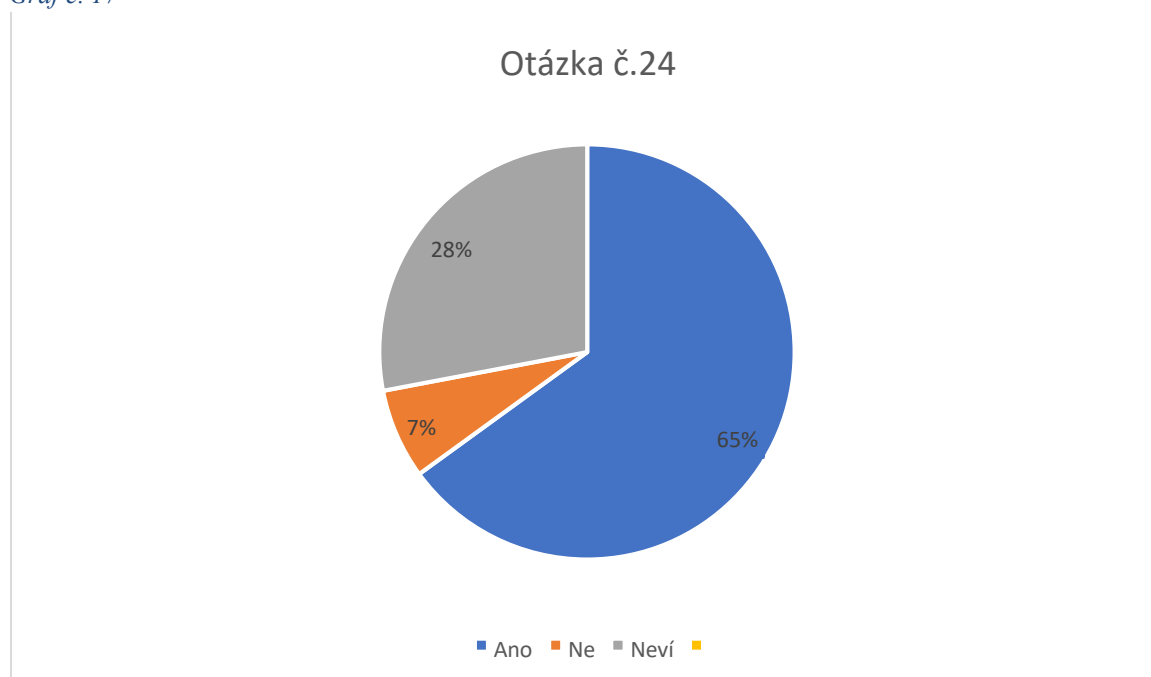
Vyhodnocení otázky č.10

Jakým způsobem jste ochotni pomoci je další otázka, která má vypovědět o skutečné pomoci lidem bez domova. Je zajímavé, že 36 % respondentů uvádí že by byla ochotna pomoc formou potravinové pomoci. Což by naznačovalo, že současná společnost je schopna a ochotna poskytnout větší pomoc, než je jen obdarování pár drobných.

Otázka 24: Je společnost v 21 století schopna pomoci, i když nás postihla celosvětová pandemie?

Ano odpovědělo 58 respondentů tj. (65 %), 6 respondentů tj. (7 %) odpovědělo Ne a zbylí respondenti tedy 25 tj. (28 %) odpovědělo Nevím.

Graf č. 17

Graf č. 17– váže se k otázce dotazníku č.24– vlastní zdroj, vlastní zpracování

Vyhodnocení otázky č.24

Otázkou, zda je společnost ochotna pomoci i přes post covidovou situaci uvedlo 65 % že ano. Z výzkumu vyplývá, že osudy lidí nejsou až tak dnešní společnosti lhostejné. Což ukazuje ta tu danou solidaritu bohužel s kombinací určitého odporu, který panuje ve společnosti u otázek bezdomovectví.

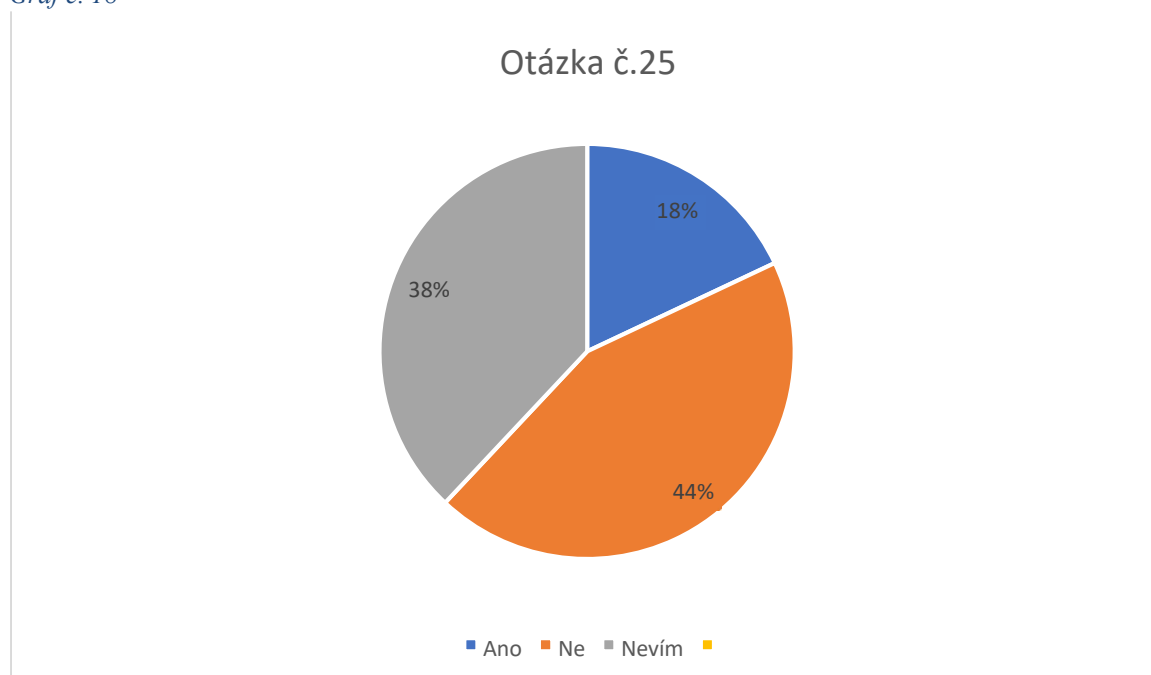
Otázka 25: Znáte někoho, kdo aktivně pomáhá nejen bezdomovcům?

Ano odpovědělo R 16(18 %), R39(44 %) respondentů

odpovědělo Ne a zbylí respondenti tedy R34 (38 %)

odpověděli Nevím.

Graf č. 18

Graf č. 18– váže se k otázce dotazníku č.24– vlastní zdroj, vlastní zpracování

Otázky 9,10,24,25.se zaměřují na otázku, jak moc je společnost ochotná pomoci člověku bez domova. Více než 65 % by lidem bez domova pomohla alespoň drobným přispěním, avšak na druhou stranu společnost vnímá bezdomovce stále kriticky. Navzdory kritickému pohledu společnosti je společnost přesvědčená, že pomoci sociálně vyloučeným osobám je zapotřebí. Hypotéza č. 3 se tedy nepotvrdila.

Shrnutí

Jeden z hlavních poznatků při získávání dat a následného vyhodnocení byla skutečnost, že společnost vnímá bezdomovectví stále kriticky a je vůči této skupině zdrženlivá. Dá se pravděpodobně přisuzovat celkovým nevzhledným dojmem z této skupiny lidí. Z vyhodnocených dat dále vyplývá, že v současné post covidové době si stále více lidí uvědomuje propast mezi standardním životem a životem na ulici. Lidé si více uvědomují existenční problémy, do kterých se dostává velké množství lidí v České republice. Otázka, zda je ve vašem okolí někdo, kdo se stal dlouhodobě nezaměstnaný a má problémy se svojí finanční situací uvedlo 44 % respondentů ano. To svědčí o skutečnosti, že lidé si uvědomují otázky existenčních problémů ve společnosti. U otázek týkajících se dluhů u bezdomovců se respondenti shodují na možné nejčastější příčině vzniku bezdomovectví. Tento typ otázek je v současnosti ožehavé téma nejenom této skupiny lidí. Je však otázkou, do jaké míry jsou schopni a ochotní bezdomovci svoje problémy s dluhy řešit. A zda vůbec je v jejich silách tento problém vyřešit. Zajímavým zjištěním výzkumu bylo především to, že respondenti vyhodnotili otázky 5,6,13,14,20 týkající se hypotézy č.1 tak, že tato hypotéza se potvrdila.

U otázek 11,16,17,18,22 se zkoumala hypotéza týkající se víc jak 30 % respondentů, kteří se domnívali, že jeden z hlavních důvodů, proč člověk není schopen se resocializovat (adaptovat se) znovu do společnosti, je neschopnost získání a udržení si bydlení. Z vyhodnocení dotazníků, lze tedy uvést dle respondentů, že 55 % považuje současný sociální systém za uspokojivý, avšak respondenti uvádí, že problém v resocializaci nastává převážně kvůli špatné bytové situaci, převážně pro nedostatek tzv. startovacích bytů pro sociálně slabé. 35 % respondentů odpovědělo, že není dostatek startovacích ubytování a víc jak 39 % uvedlo, že neví. U otázky 16, jak si myslíte, že bezdomovci řeší svojí, otázku ohledně bydlení odpovědělo jen 18% respondentů odpověď sociální bydlení. U otázky, zda by obec či město mělo uvažovat o podpoře bydlení pro bezdomovce? Odpovědělo 46 % respondentů ne. Hypotéza č.2 se otázkami 11,16,17,18,22 potvrdila. Je možno se tedy domnívat, že resocializaci společnost vnímá často jako neúčinnou či částečně zbytečnou.

Při snaze získávání dat a informací jak ze strany respondentů, tak samotných bezdomovců nelze opomenout skutečnost toho, že se bezdomovectví stalo fenoménem dnešní uspěchané doby. A je jen skutečně na nás, na společnosti, jak se k tomuto společenskému problému

postavit. Osudy bezdomovců a lidí ohroženým bezdomovectvím by společností neměly být lhostejné. Z výzkumu vyplývá, že lidé jsou skutečně ochotni pomoci i když se spíše jedná o pomoc symbolickou. Na otázku, zda respondenti pomohli někdy nějakému bezdomovci bylo uvedeno až 43 % Ano a otázka, zda je současná společnost ochotna pomoci lidem bez domova 65 % odpovědělo ano. Finanční pomoc pro bezdomovce, by zvolilo 48 respondentů tj. (53 %) jednalo by se spíše o menší peněžní pomoc.

Otázky 7,9,10,24,25, které byly interpretovány tak, aby co nejlépe zmapovaly situaci týkající se pomoci bezdomovcům ze strany společnosti. Poslední hypotéza se nepotvrdila. K poskytnutí pomoci pro bezdomovce je méně než 25 % dotázaných ochotná pomoci alespoň formou občasné pomoci jako je jídlo, ošacení či menší obnos peněz. Z výsledků je patrné, že pomoci jakékoliv sociálně slabé osoby včetně bezdomovců je procentuálně vyšší než uvedených 25 % u třetí hypotézy.

Závěr

Hlavní cíl bakalářské práce na téma „*bezdomovectví její příčiny a možnosti řešení*“ je popsat skutečnost, jakým způsobem jsou v dnešní době vnímáni lidé bez domova a zda současná společnost je ochotna pomoci. Teoretická část práce se věnuje především historii a příčinám bezdomovectví. Dále je zde uvedena kapitola bezdomovectví v rámci chudoby a sociálního vyloučení. Významnou kapitolou se stává samotná prevence v bezdomovectví, která se zaměřuje na opatření a praktické činnosti směřující k ochraně a posílení společnosti. Člověk, který se ocitne bez domova ztrácí svou společenskou pozici ve společnosti a ocitne se v situaci, kdy je společností vyloučen. Jeho pocity jsou skeptické a má pocit, že do společnosti nepatří. Postupně ztratil vše, co mu bylo blízké jako práce, přátelé a často v neposlední řadě i rodina. Je přesvědčen, že na své problémy zůstal sám. Často vzniká situace, že se uzavře sám do sebe a uzavírá se i okolnímu prostředí. Je zapotřebí připomenout, že každý člověk je individuum a ne, každý je schopný se vyrovnat s tíživou životní situací. Někteří potřebují více pomoci a pozornosti k opětovné reintegraci do společnosti. Ne vždy všichni ocení pomoc a zůstávají nadále na ulici. Proto v závěru kapitoly jsou uvedeny možnosti resocializace s možným impulzem ke změně životního stylu bezdomovce.

Praktická část této bakalářské práce je zaměřena na kvantitativní výzkum. Na základě zvoleného dotazníku byla zmapována míra skutečné pro informovanosti bezdomovectví a zároveň poukazuje na zjištění jaká pomoc pro lidi bez domova je uskutečňována ze strany dnešní společnosti. Na začátku výzkumu jsou stanoveny 3 tři hypotézy. První a druhá hypotéza se potvrdila. Třetí hypotéza se již na základě výsledků a následného vyhodnocení nepotvrdila. První hypotéza se zaměřila na jednu z hlavních příčin bezdomovectví, které se týká zadlužení. Z výpovědí respondentů vyplývá, že problémy z nesplácení dluhů jsou mnohdy důvody, kdy lidé kolem nás ztrácí schopnost setrvat ve společnosti a dochází k pozvolnému vyloučení ze společnosti. Druhá hypotéza byla koncipovaná na téma znovu zapojení bezdomovce zpět do společnosti v závislosti na neschopnosti získání a udržení si bydlení. Z provedeného výzkumu vyplývá, že lidé bez domova jsou často v situaci, kdy mají problém si zajistit vhodné bydlení či si bydlení udržet. Zároveň se lze domnívat, že v posledních letech roste počet osob, kteří ztratili bydlení či mohou být ohroženi ztrátou bydlení. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že resocializace člověka bez domova a

udržení si bydlení je složitý a zdlouhavý proces a společnost není příliš přesvědčena o účinnosti resocializace.

Výsledky z dotazníkového šetření k poslední hypotéze naznačují skutečnou míru pomoci ze strany společnosti. Více jak 65 % respondentů uvádí, že navzdory špatné epidemiologické a ekonomické situaci je ochotna pomoci. Proto po vyhodnocení otázek 7,9,10,24,25 se hypotéza č.3 nepotvrdila. I přes všechna negativa, které obnáší bezdomovectví si společnost uvědomuje, že sociálně slabým je potřeba pomoci.

Respondenti, kteří byli osloveni vnímají bezdomovectví stále za společenský problém, u kterého jsou dle respondentů sociální služby dostačující. Je nutné uvést skutečnost, kdy na základě Ministerstva práce a sociálních věcí byla vytvořena koncepce bezdomovectví do roku 2020, kde se řeší otázka zlepšení a minimalizace bezdomovectví v České republice. Dle z vyhodnocených otázek 7,8,14,16,20 je zapotřebí zvýšit pro informovanost, která by vedla k většímu pochopení ze strany společnosti. Bezdomovci, kteří mají dobrou motivaci jsou schopni postupně se začleňovat do společnosti. Ti, kteří odmítají znovu se začlenit do společnosti mají možnost alespoň minimálně naplnit své lidské potřeby jako je nocleh, hygiena, vyřízení sociálních dávek a stravu. Pro tyto potřeby jsou zajištěné služby pro lidi bez přístřeší. U bezdomovců, kteří se potýkají se svou závislostí, jsou k dispozici služby, které jsou taktéž na velmi vysoké úrovni.

Současný problém vidím především v malé informovanosti v podvědomí veřejnosti o problematice bezdomovectví. Převážná většina bezdomovců má nějaké psychické, často psychiatrické potíže, poruchy osobnosti a v neposlední řadě hraje roli také závislost na alkoholu, či jiné návykové látce.

Cílem bakalářské práce je nastínit současnou situaci z pohledu společnosti na bezdomovectví.

Na začátku bylo stanoveno 25 otázek a 3 hypotézy. Jejich vyhodnocení by mohlo sloužit k vypracování manuálu pro zvýšení informovanosti společnosti z oblasti bezdomovectví.

Seznam literatury

BARTÁK, M. *Bezdomovectví v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2011, ISBN 978-80-7414-441-7.

BECK, P., GRUNEROVÁ, I., PAVELKOVÁ, M. *Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Zákon o životním a existenčním minimu. Praktický komentář*. Strašnice: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016, ISBN 978-80-7478-977-9.

ČÁMSKÝ, P., SEMBDNER, J., KRUTILOVÁ, D. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.

HAVLÍK, A. *Homeless Guide. Jak přežít na ulici a užít si to*. Praha: BizBooks, 2019, ISBN 978-80-265-0885-4.

KELLER, J. *Posvácení bezdomovců. Úvod do sociologie domova*. Praha: Slon, 2013, ISBN 978-80-7419-155-8.

KLIMENT, P. a DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, ISBN 978-80-244-5007-0.

LEŠKOVÁ, L. *Bezdomovectví – sociální problém*. Ružomberok: Verbum Ružomberok, 2017, ISBN 978-80-561-0515-3.

MACHYNIÁKOVÁ, L. *Lidi bez domova v kontexte sociální inkluze v podmínkách Slovenské republiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnavě, Fakulta sociálních věd, 2019, ISBN 978-80-572-0035-2,

MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0090-1.

PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008, ISBN 978-80-7387100-0.

ŠTEFÁKOVÁ, L., HULÍNOVÁ, V. *Metody a metodika sociální práce II.: problémové životné situaci klienta a jejich řešení*, Ružomberok: Verbum, 2016. ISBN 978-80-561-0386-9.

ŠTEFÁKOVÁ, L., HULÍNOVÁ, V. *Metody a metodika sociální práce I.: formy a druhy sociální práce*. Ružomberok: Verbum, 2016. ISBN 978-80-561-0400-2.

VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2013, ISBN 978-80246-2209-5.

VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti, a perspektivy*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018, ISBN 978-80-246-4054-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, ISBN 978-80-262-0696-5.

ZLOTNICK, CH. *Children Living in Transition. Helping Homeless and Foster Care Children and Families*. United States: Columbia University Press, 2014, ISBN 978-802311-6097-1.

Právní předpisy, zákony, vyhlášky

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Nařízení vlády 222/2010Sb. o katalogu prací ve veřejných službách i správě sdělení

č.43/2002 Sb. m.s. Ministerstva zahraničních věcí o přístupu České republiky k úmluvě o omezení případů bezdomovectví

6/1996 Sb. nález Ústavního soudu ve věci návrhu na zrušení § 17 zák. o státním občanství

159/1998 Sb. i nález Ústavního soudu ve věci návrhu na zrušení někt. ust. zák. o pobytu cizinců

Články se sborníky a periodika

MIKESZOVÁ, M., LUX, M. *Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky pro řešení bezdomovství v ČR*. Sociologický časopis. 2013, roč. 49, č 1, s. 29-52. ISSN 0038-0288.

ŠIMÁČEK, Martin. *Česká cesta k sociálnímu začleňování*. Sociální práce. 2012. roč. 12, č. 1, s. 12-14. ISSN 1213-6204.

VÁVRA, M. *Jak vnímáme lidi bez domova? Postoje, názory a aktivity veřejnosti*. Fórum sociální politiky. 2013, roč. 13, č. 5, s. 13–20. ISSN 1802-5854.

Internetové zdroje

Armáda spásy. [online] [cit. 20.5.2021]. Dostupné online: <https://armadaspasy.cz/>.

BELCHER, J. R. a DeFORGE, B. R. *Social stigma and homelessness: The limits of social change*. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*. 2012, 22(8), s. 929–946 [online] [cit. 14.6.2021] Dostupné online: https://www.researchgate.net/publication/271897020_Social_Stigma_and_Homelessness_The_Limits_of_Social_Change.

Bezdomovectví - historie v kontextu sociálních služeb. 2014. Noclehárna. [online] [cit. 21.5.2021]. Dostupné online: <http://nocleharna.blogspot.com/2014/02/bezdomovectvihistorie-v-kontextu.html>.

DIRGA, L. *Fenomén bezdomovectví: Případová studie klientů organizace Naděje*. [online] [cit. 29.6.2021]. Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. 2013, č. 1, s. 141-165, ISSN 1802-0364. Dostupné online: https://www.academia.edu/10097537/Fenom%C3%A9n_bezdomovectv%C3%AD_P%C5%99%C3%ADpadov%C3%A1_studie_klient%C5%AF_organizace_Nad%C4%Bje?email_work_card=title.

HRUŠKA, L. a kol. *Studie o stavu bezdomovectví v Ostravě*. [online] [cit. 30.6.2021] Moravská Ostrava: PROCES - Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s. r.o. Dostupné online:

https://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-azdravotnictvi/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/c-userszivcakzd-desktop-komplexna-socialna-prace-bezdomovstva-studie-processtudie_o_stavu_bezdomovectvi_v_ostrave_final.pdf.

A <https://www.mpsv.cz/>

Příloha č.1

Dotazník

1. Jste muž či žena?
2. Věk respondenta.
3. Nejvyšší dosažené vzdělání.
4. Vyskytují se ve vašem okolí blízko domova bezdomovci? Ano, Ne, Nevím
5. Myslíte si, že jedna z nejčastějších příčin bezdomovectví v současné době je nesplacení dluhů? Ano, Ne, Nevím.
6. Je neschopnost ekonomického myšlení důvod pro vznik bezdomovectví? Ano, Ne, Nevím.
7. Myslíte si, že společnost je vůči bezdomovcům zdrženlivá a příliš kritická? Ano, Ne, Nevím. Případně uveďte proč.
8. Myslíte si, že svojí situaci chtějí bezdomovci řešit? Ano, Ne, Nevím.
9. Pomohli jste někdy nějakému bezdomovci? Ano, Ne.
10. Jakým způsobem jste ochotni pomoci. A. finanční pomoc, B. materiální pomoc, C. jiná pomoc uveďte jaká:
11. Myslíte si, že současný sociální systém dokáže adekvátně reagovat na potřeby bezdomovců? Ano, Ne, Nevím.
12. Znáte osobně nějakého člověka bez domova nebo někoho, kdo je bezdomovectvím ohrožen? Ano, Ne, Nevím.
13. Je ve vašem okolí někdo, kdo se stal dlouhodobě nezaměstnaný a má problémy se svojí finanční situací? Ano, Ne, Nevím.
14. Myslíte si, že jsou bezdomovci schopni splatit své dluhy? Ano, Ne, Nevím.
15. Která skupina obyvatel je podle Vás nejvíce ohrožena ztrátou domova? Uveďte.

16. Jak si myslíte, že bezdomovci řeší svojí, otázku ohledně bydlení? Uveďte.
17. Myslíte si, že existuje dostatek tzv. startovacích míst k bydlení pro lidi bez domova? Ano, Ne, Nevím.
18. Znáte někoho v okolí, kdo využívá služeb organizací pro bezdomovce? Ano, Ne, Nevím.
19. Vyskytuje se ve vašem okolí někdo, koho současná situace poznamenala natolik, že se ocitl na pokraji svých možností a stal se z něho člověk bez domova? Ano, Ne, Nevím.
20. Myslíte si, že člověk bez domova je schopen si udržet zaměstnání a postupně řešit své pohledávky a jiné věci důležité pro resocializaci? Ano, Ne, Nevím.
21. Jak by podle Vás měla vypadat pomoc pro lidi, kteří se ocitli bez domova? Uveďte.
22. Měla by obec či město uvažovat o podpoře bydlení pro bezdomovce? Ano, Ne, Nevím.
23. Jaké ostatní věci kromě dluhů mohou být spouštěcím mechanismem pro vznik bezdomovectví? Uveďte.
24. Je společnost v 21 století schopna pomoci, i když nás postihla celosvětová pandemie? Ano, Ne, Nevím.
25. Znáte někoho, kdo aktivně pomáhá nejen bezdomovcům? Ano, Ne, Nevím.

Obrázek č. 1 bezdomovectví fotografie internetový zdroj: magazín aktuálně.cz.

